

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу Укоопспілки
«Полтавський університет економіки і торгівлі»

18 квітня 2019 року № 88-Н

Форма № П-4.03

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту

Завідувач кафедри _____ В.В. Карцева

«___» _____ 2019 року

ДИПЛОМНА РОБОТА

на тему:

МЕХАНІЗМ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ І ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ
ПІДПРИЄМСТВАТА НАПРЯМКИ ЙОГО ВДОСКОНАЛЕННЯ
(на матеріалах ПАТ «Житомирський маслозавод»)

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»

Виконавець роботи Терещук Тетяна Олексіївна

(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н, доцент Яріш Олена Валентинівна

(підпис, дата)

Рецензент Подольська Тетяна Валентинівна

Полтава 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ І ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1 Економічний зміст ліквідності і платоспроможності підприємства	6
1.2 Науково-методичні засади управління ліквідністю і платоспроможністю в системі фінансового менеджменту підприємства	16
1.3 Система методичного забезпечення механізму управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства.....	22
Висновки до розділу 1.....	37
РОЗДІЛ 2 ДІАГНОСТИКА ЛІКВІДНОСТІ І ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПАТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД».....	39
2.1 Фінансово-економічна характеристика діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод».....	39
2.2 Аналіз ліквідності і платоспроможності ПАТ «Житомирський маслозавод».....	57
2.3 Вплив ліквідності і платоспроможності на якість фінансового менеджменту ПАТ «Житомирський маслозавод».....	66
Висновки до розділу 2.....	76
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІД- НІСТЮ Й ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПАТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД».....	78
3.1 Оптимізація показників ліквідності балансу ПАТ «Житомирський маслозавод» на основі їх нормування.....	78
3.2 Бюджетування як напрям удосконалення системи управління платоспроможністю ПАТ «Житомирський маслозавод».....	87
Висновки до розділу 3.....	103
ВИСНОВКИ.....	105
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	109
ДОДАТКИ.....	119

ВСТУП

Кризові явища, перманентно притаманні економіці України, обумовлені трансформаційними процесами, законами ринку, а також політичною нестабільністю, недосконалістю законодавчої бази та на фоні загальної фінансової кризи є причиною явних і неявних банкрутств різноманітних суб'єктів господарювання. У цих умовах підвищується значущість системи управління фінансовим станом підприємств. Серед індикаторів фінансового стану перше місце посідають ліквідність та платоспроможність, рівень і перспективи розвитку яких цікавлять не тільки власників і менеджерів підприємства, але і його контрагентів.

При цьому, головною проблемою ефективного функціонування підприємств України залишається відсутність теоретико–методичного обґрунтування та розвинутої практики використання комплексного підходу щодо управління ліквідністю та платоспроможністю, які б, крім розрахунку показників за типовими методиками та їх інтепритації, давали керівництву можливість виявляти та пояснювати сформовані тенденції, визначати резерви зміцнення платоспроможності, розуміти економічний механізм взаємозв'язку управлінських дій та враховувати наслідки їх прийняття, забезпечувати достатню ліквідність і платоспроможність в короткостроковій та довгостроковій перспективі.

Важливість вирішення нерозв'язаних питань теорії і практики фінансового управління на підприємстві, а також визначення шляхів удосконалення існуючих та розробки нових підходів щодо управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства визначає актуальність дослідження.

Різні аспекти управління ліквідністю та платоспроможністю підприємств досліджували багато західних науковців, зокрема, Й.Ворст, П. Ревентлоу, Дж. Депалленса, Дж. Джоборда, а також російські вчені – В.В.

Ковальов, М.М. Крейніна, М.С. Абрютина, А.В. Грачов, Е.І.Уткін, А.Д. Шеремет та вітчизняні вчені: Г.О. Крамаренко, Л.А. Лахтіонова, О. І. Марченко, В.О. Мец, О.В. Мицак, Є.В. Мних, О.В. Павловська, В.О. Подольська, О.В. Яріш та інші.

Об'єктом дослідження дипломної роботи є господарсько-фінансова діяльність ПАТ «Житомирський маслозавод».

Предметом дослідження є теоретико-методичні основи системи управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства.

Метою дипломної роботи є розвиток теоретичних положень і розробка практичних рекомендацій, спрямованих на удосконалення системи управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства.

Для досягнення поставленої мети було вирішено такі задачі:

- оцінка з системних позицій економічної сутності ліквідності і платоспроможності підприємства ;
- дослідження науково-методичних засад управління ліквідністю і платоспроможністю в системі фінансового менеджменту підприємства;
- проведення системного аналізу методичного забезпечення управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства;
- діагностика стану ПАТ «Житомирський маслозавод» на основі комплексного аналізу ринкової потужності і результатів господарсько-фінансової діяльності підприємства;
- оцінка ефективності управління ліквідністю і платоспроможністю ПАТ «Житомирський маслозавод»;
- дослідження впливу ліквідності і платоспроможності на якість фінансового менеджменту «Житомирський маслозавод»;
- оптимізація показників ліквідності балансу ПАТ «Житомирський маслозавод» на основі їх нормування
- розробка системи бюджетів операційної діяльності як засіб підвищення платоспроможності ПАТ «Житомирський маслозавод».

Дослідження здійснено на підставі даних офіційної фінансової та статистичної звітності підприємства з використанням загальнонаукових методів дослідження - аналізу, порівняння, узагальнення, дедукції, методів обробки статистичної інформації для узагальнення середніх величин, аналіз рядів динаміки, встановлення зв'язків між показниками, прийомів факторного аналізу.

Дослідження виконувалося на матеріалах фінансової звітності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 роки.

Результати проведеного дослідження апробовано на IX Всеукраїнській науково-практичній інтернет-конференції «Економіка сьогодні: проблеми моделювання та управління» (м. Полтава, ПУЕТ, 21 - 22 листопада 2019 року).

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ І ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічний зміст ліквідності і платоспроможності підприємства

Поняття «ліквідність» та «платоспроможність» є складними і багатофакторними, обумовлюються економічним середовищем, в межах якого здійснюється діяльність підприємства, а також результатами його функціонування. Проте, як свідчать дослідження, теорія і практика аналізу ліквідності і платоспроможності в Україні знаходяться на стадії свого становлення. Більшістю підприємств подібний аналіз практично не здійснюється, тому у цій ситуації особливої актуальності набуває уточнення понять платоспроможності та ліквідності підприємств, пошук ефективних заходів, спрямованих на управління.

Ліквідність і платоспроможність підприємств є одними із найбільш вживаних понять фінансової науки і найбільш популярними об'єктами фінансового аналізу й управління. Вони розглядаються багатьма зарубіжними і вітчизняними авторами підручників, навчально-методичних посібників і монографій, присвячених проблемам фінансів підприємств, фінансового менеджменту, економічного та фінансового аналізу, а також широко представлені публікаціями у фахових періодичних виданнях, більшість з яких присвячені розкриттю сутності ліквідності і платоспроможності підприємств (Королюк Т. [35], Лахтіонова Л. [44], Макарчук І. [46], та ін.).

Як показав аналіз літературних джерел, на сучасному етапі розвитку науки не сформувалось загальновизнаного підходу до визначення сутності ліквідності і платоспроможності, який би відповідав об'єктивній економічній сутності даних явищ.

Часто їх ототожнюють або підміняють; розглядають як взаємопов'язані, але специфічні за змістом поняття, не вказавши на об'єктивні відмінності або недостатньо їх обґрунтувавши; платоспроможність визначають як ширше поняття, ніж ліквідність; ліквідність визначають як більш містке поняття.

Підходи науковців до визначення сутності платоспроможності підприємства можна звести до такого:

- платоспроможність визначається наявністю власних обігових коштів та здатністю покривати збитки;
- платоспроможність визначається як здатність підприємства виконувати свої зобов'язання;
- платоспроможність представлена як важливий показник фінансової стійкості.

Прибічники першого підходу, Й. Ворст і П. Ревентлоу визначають платоспроможність підприємства як «здатність витримувати збитки». Особлива заслуга авторів полягає в тому, що вони мають на увазі не лише погашення зобов'язань підприємством, а ще й існування деякого потенціалу чи резерву, який би дав змогу підприємству, працюючи збитково, покривати збитки [7].

Для другого підходу типове визначення Г.А.Семенова : «Платоспроможність означає наявність у підприємства грошових ресурсів та їхніх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, яка потребує негайного погашення» [72]. Точніше визначення Павловської О.В.: «Платоспроможність - це наявність у підприємства коштів, достатніх для сплати боргів за всіма короткостроковими зобов'язаннями й одночасно безперервного здійснення процесу виробництва та реалізації продукції» [57].

Важливий науково-практичний аспект розглядає, наприклад, В.С Марцин: «Платоспроможність означає достатність ліквідних активів для погашення в будь-який момент усіх своїх короткострокових зобов'язань пе-

ред кредиторами. Як видно із визначення, автори підкреслюють роль ліквідності для швидкого погашення короткострокових позик, а також необхідність підтримання достатнього її рівня» [48].

Найтипівішим для наступної групи дослідників є визначення А.Д. Шеремета: «... платоспроможність підприємства визначається як здатність покриття усіх зобов'язань підприємства (короткострокових та довгострокових) усіма активами» [84]. Це визначення порівняно з іншими, на наш погляд, точніше, оскільки включає усі види зобов'язань і вказує за допомогою чого досягається мета (кінцевий результат).

Для третього підходу характерне таке визначення: «платоспроможність підприємства - найважливіший показник, який характеризує фінансовий стан підприємства. Оцінка платоспроможності проводиться на основі характеристики ліквідності активів, що означає спроможність перетворення активу в готівку».

Н.В. Тарасенко дає такий варіант трактування платоспроможності: «Оцінка платоспроможності проводиться на основі характеристики ліквідності активів», що означає «спроможність перетворення активу в готівку» [80]. Даний підхід свідчить про тотожність понять «платоспроможність» і «ліквідність». Однак, на наш погляд, це неможливо робити, так як частина пасивів є довгостроковими і не вимагає негайного погашення.

Олександренко І.В. під платоспроможністю розуміє здатність суб'єкта господарювання своєчасно і в повному обсязі виконувати свої зобов'язання, які базуються на торгових, кредитних та інших операціях грошового характеру [52]. На наш погляд, це визначення не вказує, для чого необхідні ці витрати та не уточнюється, які фінансові зобов'язання маються на увазі.

Сніткіна І.А. відзначає, що платоспроможність відбиває можливість і здатність підприємства повно і своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми партнерами, а також перед

державою [74]. У цьому визначенні не уточнюється строк фінансових зобов'язань.

Лагун М.І. дає таке визначення: «Платоспроможність - це можливість підприємства своєчасно задовольняти платіжні вимоги постачальників, повертати кредити і позики, видавати заробітну плату, вносити платежі до бюджету» [43]. У цьому визначенні не вказано, що платіжні вимоги повинні бути негайно погашені.

Водночас звернемо увагу, що одні дослідники ототожнюють платоспроможність з ліквідністю, інші дотримуються протилежної думки і наголошують на недоцільності такого узагальнення.

У таблиці 1.1. наведено узагальнення підходів до визначення категорії ліквідності та платоспроможності.

Таблиця 1.1 - Підходи до визначення категорії «ліквідність» та «платоспроможність» [1, 33, 39, 44, 74, 82, 84]

Ліквідність	Автор	Платоспроможність	Автор
1	2	3	4
Ліквідність – це здатність активу до швидкого перетворення в грошові кошти	Абрютіна М. С., Грачев А. В.	Платоспроможність – це достатність ліквідних активів для погашення в будь-який момент усіх своїх короткострокових зобов'язань перед кредиторами	Абрютіна М. С., Грачев А. В.
Основна ознака ліквідності – формальне перевищення (у вартісному виразі) оборотних активів над короткостроковими пасивами	Ковальов В. В.	Платоспроможність – це наявність у підприємства коштів у достатньому обсязі та відсутність простроченої кредиторської заборгованості	Ковальов В. В.
Ліквідність – один із аспектів платоспроможності, пов'язаний з перетворенням наявних засобів у таку форму, яка дозволяє виконати свої зобов'язання	Котляр М. Л.	Платоспроможність відбиває можливість і здатність підприємства повно і своєчасно виконувати свої фінансові зобов'язання перед внутрішніми та зовнішніми партнерами, а також перед державою	Сніткіна І.А.

Продовження табл.1.1

1	2	3	4
Ліквідність – це здатність цінностей легко перетворюватися в гроші, тобто в абсолютно ліквідні активи, для своєчасного покриття всіх необхідних платежів	Лахтіонова Л. А., Фролова Т. О.	Платоспроможність – це наявність у підприємства засобів, достатніх для сплати боргів за всіма короткостроковими зобов'язаннями і одночасно безперебійного здійснення процесу виробництва та реалізації продукції	Крейніна М. Н.
Ліквідність переважно характеризує наявність у підприємства оборотних коштів у розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань	Ковальов В. В., Шеремет А. Д.	Платоспроможність – це можливість підприємства наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої строкові зобов'язання	Лахтіонова Л. А.
Ліквідність характеризується як функція часу (строку можливого продажу) і ризику (можливої вартості майна за умов терміновості його продажу)	Бланк І. О.	Платоспроможність – це наявність у підприємства грошових коштів або їх еквівалентів, достатніх для розрахунків за кредиторською заборгованістю, що вимагає негайного погашення	Ковальов В. В.

Аналізуючи обидва визначення Ковальова В.В. (табл.1.1), виходить, що основною ознакою ліквідності є формальне перевищення (у вартісному виразі) оборотних активів над короткостроковими пасивами. Чим більше це перевищення, тим сприятливіший фінансовий стан підприємства. Однак треба уникати ситуації збереження великих залишків коштів та інших резервів високоліквідних активів на довгий термін поза виробничим процесом, бо це зазвичай призводить до зниження рентабельності виробництва.

Ліквідність від платоспроможності відрізняється тим, що платоспроможність є більш динамічною характеристикою фінансового стану підприємства, ніж ліквідність.

Неоднорідність поглядів на поняття «платоспроможність» у багатьох вчених викликана, скоріше за все, існуванням двох поглядів на поняття

ліквідності: ліквідності як однієї з характеристик фінансової стійкості підприємства та ліквідності балансу. Для цього доцільно розглянути визначення ліквідності балансу.

Ліквідність балансу – це можливість активів за будь-яких обставин, при їх перетворенні в гроші за певний строк, погашати відповідні за термінами зобов'язання у строк і в повному обсязі.

При зміні двох поглядів змінюються і пріоритети: якщо мова йде про ліквідність балансу, то платоспроможність виступає як умова погашення всіх боргових зобов'язань підприємства наявними в його розпорядженні активами; якщо мова йде про оцінку фінансової стійкості підприємства, то, навпаки, ліквідність є однією з часткових характеристик платоспроможності, що відображає можливість погашення зобов'язань ліквідними активами. Тому, як характеристика фінансової стійкості підприємства поняття платоспроможності ширше, ніж ліквідність, оскільки інтегрує в собі як наявність засобів для покриття зобов'язань, так і форму, в якій ці засоби знаходяться. Отже, звідси витікає думка Котляра М. Л., що ліквідність є одним із аспектів платоспроможності, пов'язаної з перетворенням наявних засобів у таку форму, яка дозволяє виконати свої зобов'язання [39].

Аналізуючи визначення платоспроможності Кузнецовой С.А. [42], ґрунтуємося на твердженні про те, що підприємство повинно мати кошти, достатні для сплати короткострокових зобов'язань, а також для того, щоб продовжувати свою виробничу діяльність. Це визначення є правильним, але, крім передбачених короткострокових зобов'язань, у зазначений термін йому треба буде сплатити також і довгострокові кредити та позики, термін погашення яких може наблизитися й увійти у найближчий період. Таким чином, не доцільно ствержувати про те, що платоспроможність стосується лише короткострокових позикових коштів. Автор не розглядає, куди віднести довгострокові зобов'язання, термін сплати яких не підійшов, а коли настане, то вони відображатимуться у складі короткострокових зобов'язань, адже

термін сплати довгострокових зобов'язань може ввійти у короткостроковий період. Звісно, вони так чи інакше підлягають погашенню.

Дещо по-іншому розуміють поняття платоспроможності інші автори. Так, наприклад, у Костирко Р.О. платоспроможність – це готовність підприємства проводити свої першочергові платежі за рахунок поточних надходжень коштів [36]. Близькі за розумінням поняття у Лахтіонової Л. А. [44] та Ковальова В. В. [33].

Вказані вчені мають спільну думку стосовно розуміння платоспроможності з позиції достатності грошових коштів. Кожне з розглянутих визначень містить свої раціональні твердження. Проте, ми, у свою чергу, вважаємо доцільним запропонувати своє визначення цього поняття, яке найбільш повно відображає сутність такого явища, як платоспроможність.

Отже, платоспроможність – це здатність підприємства наявними в нього ресурсами в певний термін та у повному обсязі розрахуватися за своїми борговими зобов'язаннями без суттєвої втрати для капіталу, а також спроможність здійснювати безперервну фінансово-господарську діяльність. Головною перевагою запропонованого визначення є заперечення суворої прив'язки до грошових коштів, оскільки за домовленістю сторін підприємство може розрахуватися за своїми боргами і іншим товаром, зокрема бартером.

Як вже зазначалося, немає однозначного визначення і поняття «ліквідність». У Великому економічному словнику ліквідність підприємства – це спроможність своєчасно виконувати свої боргові зобов'язання; залежить від розміру заборгованості та обсягу ліквідних коштів.

Також існують схожі визначення у Лахтіонової Л. А. та Т. О. Фролової: ліквідність означає здатність цінностей легко перетворюватися в гроші, тобто в абсолютно ліквідні активи, для своєчасного покриття всіх необхідних платежів [44; 82].

Ковальов В.В., Шеремет А.Д. схильні до думки, що ліквідність переважно характеризує наявність у підприємства «оборотних коштів у розмірі, теоретично достатньому для погашення короткострокових зобов'язань» [33,84], «ліквідність підприємства - це його спроможність перетворювати свої активи на гроші для покриття всіх необхідних платежів». Бланк І. О. сформулював найвдаліше, на нашу думку, визначення ліквідності, характеризуючи її як функцію часу (строку можливого продажу) і ризику (можливої вартості майна за умови терміновості його продажу) [3].

Таким чином, ліквідність можна оцінювати з двох боків. По-перше, як час, необхідний для продажу активу; по-друге, як суму, одержану від продажу активу.

Ці аспекти тісно пов'язані між собою: часто можна продати актив дуже швидко за короткий час, але зі значною знижкою в ціні, тому ліквідність – це здатність підприємства за будь-яких умов перетворювати свої активи в гроші без втрати ринкової вартості для покриття своїх необхідних платежів та швидкість здійснення цього.

Враховуючи, що ліквідність підприємства є важливим критерієм під час прийняття значного кола управлінських рішень, оскільки визначає не тільки платоспроможність, але й суттєво впливає на фінансову стійкість, кредитоспроможність, ділову активність й інші параметри підприємства, прийняття рішень щодо оцінки достатності чи недостатності сформованого або прогнозованого рівня ліквідності та платоспроможності повинно опиратися на певні критерії, які впливають із механізму їх формування. До таких критеріїв належать рівень ризику, прибутковість, фінансова стійкість (рис. 1.1).

Забезпечення, а точніше – гарантія ліквідності, фінансової рівноваги та стабільності є ознаками прибутковості діяльності підприємства. І, навпаки, визначальне місце в прибутковості підприємства посідає отримання ним прибутку.

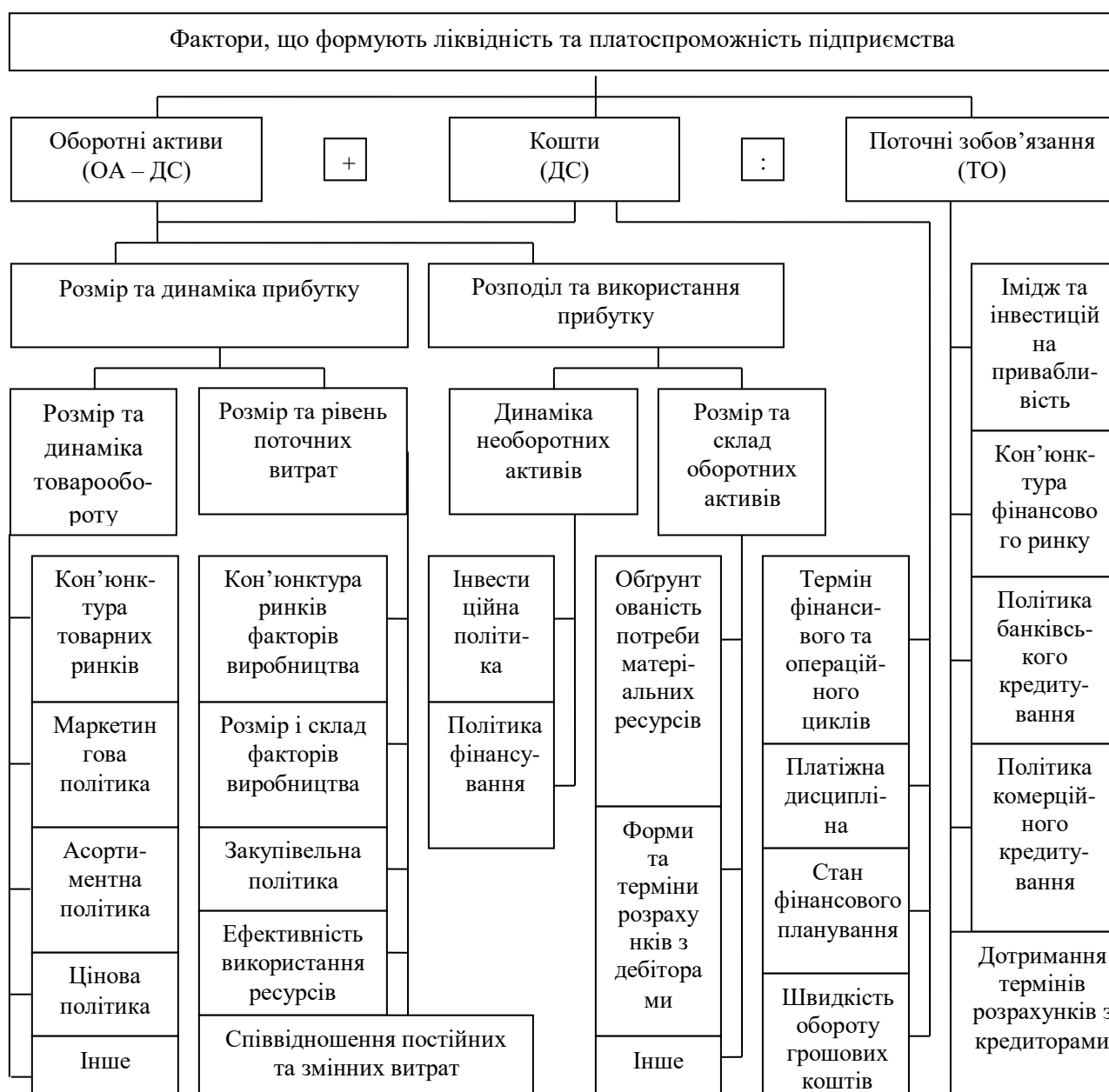

Рисунок 1.1 – Групування основних факторів, що формують ліквідність та платоспроможність підприємства [4, 6, 18, 22, 46, 61, 74]

На це, зокрема, вказує Л.А. Бернстайн, відмічаючи наступне: «Хоча високоприбуткові підприємства на короткому відрізку часу можуть бути неліквідними через структуру своїх активів, прибутковість є головним джерелом ліквідності та кредитоспроможності в довгостроковому періоді» [2].

Отже, поняття платоспроможності та ліквідності підприємства дуже близькі, але ліквідність є більш вузьким поняттям та менш динамічною

категорією порівняно з платоспроможністю, оскільки в міру стабілізації господарської діяльності підприємства в нього формується відносно незмінна структура балансу, що визначається, насамперед, його галузевою приналежністю. В цих умовах ступінь покриття пасивів його активами, строк перетворення яких у гроші відповідає строку погашення зобов'язань також стабілізується та неістотно змінюється в часі. В той же час платоспроможність підприємства, яка в значній мірі визначається інтенсивністю надходження та витрачання грошових коштів, а, відповідно, залежить від якості укладених контрактів та платіжної дисципліни як самого підприємства, так і його контрагентів, не носить статичний характер.

Відмінність виділених підходів щодо інтепритації «платоспроможність» полягає не тільки в рівні охоплення зобов'язань підприємства. Для більш глибокого розуміння сутності платоспроможності підприємства пропонується класифікація її видів (табл. 1.2), яка, на нашу думку, дозволить здійснити розгорнутий аналіз платоспроможності підприємства, виявляти причини її зміни в часі та своєчасно вжити відповідні заходи для покращення фінансового стану.

Таблиця 1.2 – Види платоспроможності підприємств (уточнено автором)

Вид платоспроможності	Горизонт оцінювання	Особливості методики оцінювання
Миттєва	3–5 днів (період ліквідності грошових коштів та їх еквівалентів)	Оцінюється рівень забезпеченості термінових зобов'язань наявними грошовими коштами та їх еквівалентами
Поточна	Короткостроковий період	Оцінюється рівень забезпеченості короткострокових зобов'язань за рахунок оборотних активів з врахуванням очікуваного чистого грошового потоку
Перспективна	Середньостроковий період	Оцінюється рівень забезпеченості зобов'язань, короткострокових та частини довгострокових, за рахунок оборотних активів з врахуванням очікуваного чистого грошового потоку

У підсумку, проведений аналіз визначальних засад концептуальних підходів щодо трактування поняття «платоспроможність» дає змогу зазначити, що відмінність виділених підходів полягає не тільки в рівні охоплення зобов'язань, але і у взаємозв'язку з іншими категоріями такими як фінансова стійкість та ліквідність. Тоді, розглядаючи сутність платоспроможності виникає необхідність у дослідженні основних умов забезпечення платоспроможності як однієї з складових системи фінансового менеджменту підприємства.

1.2 Науково-методичні засади управління ліквідністю і платоспроможністю в системі фінансового менеджменту підприємства

Сучасний стан українських підприємств свідчить про наявність серйозних проблем в забезпеченні їх стійкого розвитку, що виявляються в глобальній фінансовій кризі, високій питомій вазі збиткових підприємств, підвищеному фінансовому ризику функціонування, дефіциті власних оборотних коштів, високому рівні зносу активної частини основних фондів і низької інноваційної активності. Тому необхідно оцінювати не саму систему управління, а, в першу чергу, результативність функціонування цієї системи. Якщо система управління дає необхідну результативність, то можна вважати, що вона працює задовільно, якщо ж запланована результативність не досягається, то це є проявом проблем в цій системі.

Фінансова стабільність підприємства є наслідком дій комплексу управлінських заходів, які можна розглядати як результат роботи певної системи управління, що відповідає за даний стан підприємства. Реалізація цільового підходу передбачає побудову системи цілей, на які зорієнтована система фінансового менеджменту на підприємстві. Але якщо загальна мета досить однозначна – забезпечення фінансової стабільності підприємства, то

приватні цілі можуть мати різні варіації. У зв'язку з цим, доцільним вважаємо навести результати дослідження, в ході яких на основі експертних методів були виділені значимі з точки зору експертів підцілі I рівня [18] (табл.1.3).

Як свідчать дані таблиці, більшість експертів найвагомим фактором в системі фінансового менеджменту підприємства виділили ліквідність і платоспроможність.

Таблиця 1.3 – Експертна оцінка системи підцілей I рівня, що забезпечують досягнення фінансової стабільності підприємства [18]

Найменування приватних цілей (підцілей I рівня)	Бали
1. Управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства	8,4
2. Управління структурою капіталу підприємства	8,1
3. Управління основними і оборотними засобами підприємства	7,5
4. Управління оборотністю підприємства	6,9
5. Управління рентабельністю підприємства	6,4
6. Управління собівартістю підприємства	5,8
7. Управління доходами підприємства	5,6
8. Управління фінансовими ризиками підприємства	5,1
9. Управління безпекою підприємства	4,8
10. Антикризове управління підприємством	4,4
11. Управління кредитоспроможністю підприємства	4,2

В контексті означеного забезпечення платоспроможності підприємства передбачає наявність ефективної системи організаційно-економічних заходів, які спрямовані на ефективне управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства, оперативне виявлення ознак неспроможності, виконання обов'язкових платежів у встановлений термін, формування передумов до зниження ризику неплатежів з метою нормального функціонування підприємства в результаті здійснення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності.

З урахуванням вищевказаного управління платоспроможністю в сучасних умовах може бути формалізовано являти собою певну систему, яка охоплює три основні напрями (рис. 1.2).

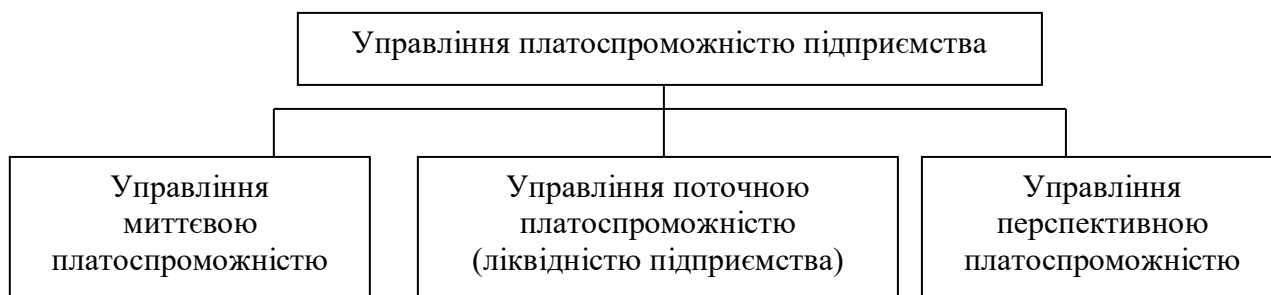

Рисунок 1.2 – Складові управління платоспроможністю підприємства (уточнено автором)

Таким чином, управління платоспроможністю – це складний комплексний процес, що охоплює майже всі складові сучасного фінансового менеджменту, в тому числі і управління ліквідністю. Тільки раціональне поєднання наявних методів та інструментарію управління активами та пасивами підприємства, грошовими потоками та прибутковістю дозволяє досягти бажано рівня платоспроможності і забезпечувати її збереження протягом тривалого періоду часу. При цьому, головна проблема такого управління полягає в об’єктивному протиріччі двох пов’язаних завдань фінансово менеджменту – підвищення платоспроможності та досягнення необхідного рівня фінансової стабільності підприємства.

У цій відповідності зазначимо, що характеризувати рівень фінансової стабільності підприємства на основі лише результатів оцінювання ефективності використання фінансових ресурсів можна лише частково, тому що ефективність господарської діяльності відображає ретроспективний фінансовий стан підприємства і в достатній мірі не враховує ринкових позицій підприємства.

Звідси, за результатами проведеного науково-прикладного дослідження у площині ідентифікації пріоритетних напрямів вдосконалення методичного інструментарію щодо оцінювання рівня управління ліквідністю і

платоспроможністю підприємства можна зробити висновки про те, що економічно необґрунтованим є визначення точкових критеріїв платоспроможності, викликає сумніви доцільність використання однотипних показників для визначення рівня платоспроможності різних підприємств. Тоді, підтвердимо наступне: результати дослідження специфічних особливостей використання доміант усталених концептуальних підходів до оцінювання рівня управління ліквідністю і платоспроможністю підприємств свідчать про те, що незважаючи на досить широкий перелік показників, їх характеристика не враховує впливу таких зовнішніх чинників, як інфляція, динаміка ринку, доступність джерел зовнішнього фінансування. Вважаємо за необхідне включення в методичний інструментарій щодо оцінювання рівня управління ліквідністю і платоспроможністю підприємств окрім показників, що характеризують фінансовий стан підприємства, також показник співвідношення рентабельності капіталу та інфляції, динаміки ринку, на якому працює підприємств тощо.

Нагальним є визнати, що найбільш об'єктивні індикатори класів платоспроможності підприємств можна представити у табл. 1.4 [39; 52].

Таблиця 1.4 – Визначення та обґрунтування найвагоміших індикаторів задля ідентифікації й розмежування за класами платоспроможності підприємств (узагальнено автором на основі [39, 52])

Найменування базового показника	Пропоновані / рекомендовані для використання порогові значення базового показника
1	2
1. Чинники впливу внутрішнього середовища	
1. Коефіцієнт поточної ліквідності	$K_{пл} \geq 1$
2. Коефіцієнт оборотності капіталу	$K_{об1} \geq K_{об0}$ де $K_{об1}, K_{об0}$ - коефіцієнт оборотності капіталу на кінець та на початок періоду відповідно
3. Частка власних оборотних коштів в покритті запасів	нижнє граничне значення
4. Рентабельність капіталу, %	$D_{вок} > 0$ $ROA > 10$
2. Чинники впливу зовнішнього середовища	
5. Доступність зовнішнього фінансування	Дзф

Продовження табл. 1.4

1	2
6. Співвідношення рентабельності капіталу та інфляції	ROA/I
7. Динаміка ринку, на якому працює підприємство	$Др$
3. Індикатори класів платоспроможності підприємства	
1) абсолютно безпечний клас	$K_{пл} > 1, Д_{вок} > 0, ROA > 10\%, Коб_1 > Коб_0, Дзф_1 > Дзф_0, ROA/I > 1, Др > 1$ динаміка зміни показників – позитивна
2) безпечний клас	$K_{пл} \geq 1, Д_{вок} > 0, 0 < ROA < 10, Коб_1 > Коб_0, Дзф_1 > Дзф_0, ROA/I = 1, Др = 1$ динаміка зміни показників – від'ємна
3) умовно безпечний клас	$K_{пл} = 1, Д_{вок} > 0, ROA \geq 0, Коб_1 = Коб_0, Дзф_1 = Дзф_0, 0 < ROA/I < 1, 0,5 < Др < 1,0$ - динаміка зміни показників – негативна
4) кризовий клас	$K_{пл} < 1, Д_{вок} < 0, ROA < 0, Коб_1 < Коб_0, Дзф_1 < Дзф_0, ROA/I < 0, Др < 0,5$ динаміка зміни показників – від'ємна

Попередньо, у контексті розв'язання поставленого у магістерській роботі науково-прикладного завдання, зазначимо й засвідчимо про те, що особливість виконання виробничо-господарських завдань у сфері виробництва харчових продуктів в цілому, та молочних продуктів зокрема (у суттєвих ресурсних обмеженнях), вимагає подальшого перманентного удосконалення складу домінант в межах концептуального підходу до управління платоспроможністю підприємств в системі їхнього фінансового менеджменту і, відповідно, має бути реалізовано не лише за одночасного використання положень теорії фінансів, системно-структурного, комплексного, об'єктно-цільового, процесного і синергійного підходів, а й за урахування сучасних вимог до результативності функціонування сучасних виробничих підприємств (у контексті забезпечення їх сталого розвитку в ресурсних обмеженнях).

Відтак, підтвердимо таке: на основі систематизації та узагальнення результатів проведеного теоретичного дослідження запропоновано концептуальні положення щодо управління платоспроможністю в системі фінансового менеджменту виробничого підприємства.

Звідси, зауважимо, що забезпечення стійкого розвитку підприємства, відповідного рівня платоспроможності в системі фінансового менеджменту – стають одними з основних завдань, які вникають в процесі фінансово-господарської діяльності кожного підприємства в різноманітних економічних умовах. Концептуальні положення до управління платоспроможністю підприємства в системі його фінансового менеджменту базуються на відповідному нормативному та правовому забезпеченні, принципах управління, передбачають виконання загальних та специфічних функцій управління.

Вважаємо, що система управління платоспроможністю виробничого підприємства повинна включати в себе такі підсистеми:

- 1) управління, яка забезпечує збір та обробку аналітичної інформації про заходи забезпечення платоспроможності та фінансової стабільності підприємств, моніторинг та прогнозування умов, загроз, небезпек втрати платоспроможності та індикаторів фінансової безпеки, розробку та впровадження необхідних заходів щодо підтримки платоспроможності на належному рівні;

- 2) контролінгу, яка забезпечує інтеграцію, організацію та координацію всіх фаз управління платоспроможністю в системі фінансового менеджменту підприємства;

- 3) планування, яка відповідає за планування корпоративних ресурсів, оперативну реалізацію запланованих дій, оцінку ефективності запобігання можливої шкоди від негативних дій, планування комплексу заходів із забезпечення платоспроможності, бюджетне планування практичної реалізації пропонованого комплексу заходів;

- 4) аналізу, яка відповідає за аналіз та можливих загроз втрати платоспроможності підприємства, ефективності використання наявних фінансових ресурсів;

- 5) інформаційного забезпечення, що відповідає за фінансову звітність, об'єктивність інформації щодо конкурентів, результатів моніторингу

операцій на ринку цінних паперів тощо.

Слід вказати, що сформований за такими принципами методичний базис запропонованих до використання концептуальних підходів у площині забезпечення результативності управління платоспроможністю в системі фінансового менеджменту підприємств включає в себе:

- усталений прикладний інструментарій фінансового менеджменту (тобто, вже відомий науковій спільноті та практикам, фінансовий план, фінансовий прогноз, бюджет грошових коштів, план фінансового оздоровлення тощо);

- механізми управління платоспроможністю (механізм формування та реалізації фінансової політики, механізм управління структурою капіталу, механізм управління фінансовими ризиками тощо);

- важелі впливу на рівень платоспроможності підприємства (капітал, активи, обсяг продажу, зобов'язання, чинники виробництва, та ін.).

У цій відповідності слід засвідчити, що ідентифікація класу платоспроможності передбачає і визначає наступне: для кожного класу платоспроможності підприємства (абсолютного, безпечного, умовно безпечного, кризового) відповідає певний комплекс методів та заходів, використання яких спрямовується на збереження або досягнення стійкого стану підприємства, забезпечення його фінансової стабільності, і як наслідок, підтримання розвитку в коротко- та довгостроковому періодах.

1.3 Система методичного забезпечення механізму управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства

Різним аспектам проблеми формування методики оцінки системи управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства присвячені роботи вітчизняних і зарубіжних дослідників: Бланка І., Вітлінського В.,

Грачова А., Крейніної М., Крамаренко Г. Подольської В., Шелудько Н. Однак, не дивлячись на постійний інтерес до цієї проблеми з боку науковців, цілий ряд питань продовжують залишатися дискусійними. Так, остаточно не з'ясовано склад показників оцінки результативності, що використовуються при формуванні системи управління ліквідністю і платоспроможністю сучасних підприємств.

На нашу думку, методика оцінки результативності системи управління платоспроможністю підприємства повинна дозволяти:

- виявляти сильні і слабкі сторони підприємства;
- служити джерелом інформації про процеси, що відбуваються на підприємстві в певний час;
- сприяти виявленню ключових чинників, що впливають на платоспроможність підприємства;
- забезпечувати базу для порівняння з підприємствами-аналогами;
- оцінювати результати управлінських дій щодо забезпечення необхідного рівня платоспроможності.

Виконання поставлених завдань доцільно досягати за рахунок певного інструментарію оцінки результативності системи управління ліквідністю і платоспроможністю підприємств.

Для об'єктивної оцінки результативності системи управління ліквідністю і платоспроможністю конкретного підприємства потрібно враховувати більшу кількість чинників, ніж ті, які можуть бути проаналізовані за даними фінансової звітності.

Зокрема, необхідно виділити додаткові аспекти, які практично не враховуються в моделях аналізу платоспроможності. До їх числа входять: оцінка ефективності вживаних технологій; оцінка відповідності асортименту продукції, що випускається, попиту, і аналіз її конкурентоспроможності; прогнозування змін кон'юнктури в даному секторі ринку; рівень організації бухгалтерського обліку, оцінка системи внутрішнього контролю і надійності зовнішнього аудиторського контролю достовірності фінансової звітності;

залежність підприємства від змін зовнішній політико-економічній ситуації і ін. Саме такий підхід до оцінки ліквідності і платоспроможності дозволить сформувати систему оптимального поєднання окремих груп індикаторів.

Загальна модель оцінки результативності системи управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства, що враховує наведений в п.1.1.1 дипломної роботи підхід, наведена на рис.1.4.

Рисунок 1.4 – Алгоритм реалізації методики оцінки результативності системи управління платоспроможністю підприємства (уточнено автором)

На першому етапі виробляється постановка завдання оцінки. Це може бути одне з раніше описаних нами завдань.

Другий етап присвячений збору і підготовці інформації. Для цього відбирається фінансова звітність і первинна документація, яка служитиме інформаційною базою для проведення аналізу ліквідності і платоспроможності підприємства.

На третьому етапі здійснюється вибір і розрахунок аналітичних показників (табл. 1.5).

Таблиця 1.5 – Система показників платоспроможності підприємства
(систематизовано автором)

Миттєва платоспроможність		Поточна платоспроможність (ліквідність підприємства)		Перспективна платоспроможність	
Основні	Допоміжні	Основні	Допоміжні	Основні	Допоміжні
Статична характеристика платоспроможності					
Обсяг вхідних грошових потоків		Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Коефіцієнт ліквідності дебіторської заборгованості	Коефіцієнт Бівера	Коефіцієнт фінансової незалежності
Обсяг вихідних грошових потоків		Коефіцієнт термінової ліквідності	Коефіцієнт ліквідності товарно- матеріальних цінностей	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	Співвідно- шення зобов'язань і власного капіталу
		Коефіцієнт покриття	Коефіцієнт мобільності активів		Співвідно- шення оборотних та необоротних активів
		Абсолютні показники ліквідності активів			
Динамічна характеристика платоспроможності					
Обсяг чистого грошового потоків		Коефіцієнт грошового покриття короткостро- кових боргів	Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспро- можності	Тривалість фінансового циклу	Тривалість виробничого циклу
Чистий рух коштів від операцій- ної діяль- ності, тис.грн.		Коефіцієнт руху грошових коштів в результаті операційної діяльності	Коефіцієнт відношення грошового потоків від операційної діяльності до загальної суми боргу	Коефіцієнт співвідно- шення кредиторсь- кої і дебітор- ської забор- гованості	Тривалість операційного циклу
Чистий рух коштів від інвестицій- ної діяль- ності, тис. грн.		Коефіцієнт ліквідності грошового потоків від операційної діяльності	Коефіцієнт ефективності грошового потоків		
Чистий рух коштів від фінансової діяльності, тис. грн.		Коефіцієнт ліквідності грошового потоків від інвестиційної діяльності			

Показники аналізу платоспроможності згруповані в таблиці 1.5 за видами платоспроможності (миттєва, поточна, перспективна) та розподілені за своєю значимістю в отриманні об'єктивної оцінки платоспроможності на дві групи – основні та допоміжні, а також за отримано на їх основі характеристикою платоспроможності – на показники статичної та динамічної оцінки. Дана система показників не є вичерпною, містить лише базові показники, які дозволяють всебічно проаналізувати платоспроможність підприємства.

Розглянемо методику визначення основних з них. Так, оцінка платоспроможності за традиційними методиками фінансового аналізу проводиться на основі характеристики ліквідності поточних активів. При оцінці рівню ліквідності слід розрізняти наступні поняття:

- ліквідність балансу – це можливість суб'єкту господарювання перетворити свої активи у готівку та погасити зобов'язання, або ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення платіжних зобов'язань;

- ліквідність підприємства – це більш загальне поняття ніж ліквідність балансу. Ліквідність балансу, як зазначено раніше, передбачає використання платіжних коштів для покриття зобов'язань лише за рахунок залучення внутрішніх джерел (наприклад реалізації майна). У той же час, маючи високий рівень інвестиційної привабливості та іміджу воно може залучати для цього і позикові кошти;

- ліквідність активів – це величина зворотна ліквідності балансу за часом перетворення активів у грошові кошти. Чим менше часу необхідно для перетворення того чи іншого активу у грошову форму, тим вища його ліквідність. Зокрема баланс підприємств України включає розміщення активів від найменш ліквідних (необоротних активів) до найбільш ліквідних активів (грошових коштів та їх еквівалентів);

- поточна ліквідність – це відповідність дебіторської заборгованості і грошових активів підприємства кредиторській заборгованості товарного та нетоварного характеру;

- термінова ліквідність – це здатність підприємства до погашення зобов'язань у випадку його ліквідації;

- недостатня ліквідність – це неможливість підприємства повністю розрахуватися з боргами навіть при умові надання йому вигідних комерційних можливостей, знижок;

- високий рівень недостатності ліквідності – підприємство неспроможне погасити свої поточні борги і зобов'язання, що може привести до його неплатоспроможності і банкрутства.

Розглянемо окремі підходи оцінки ліквідності більш детально.

Аналіз ліквідності балансу полягає у порівнянні засобів (актив балансу), які згруповані за ступенем їх ліквідності і розміщені у порядку убутання (зменшення) їх ліквідності, із зобов'язаннями (пасив балансу), які згруповані за строками їх погашення та розміщені у порядку зростання термінів. Залежно від рівня ліквідності активи підприємства поділяють на такі групи:

- найбільш ліквідні активи – це суми грошових коштів та їх еквівалентів, а також короткострокові фінансові вкладення, які можуть бути прирівняні до них;

- середньо ліквідні активи – це дебіторська заборгованість та інші активи (витрати майбутніх періодів у тій частині, яка буде використана протягом операційного циклу або року від дати складання балансу), для їх перетворення на готівку потрібен певний час;

- низько ліквідні активи – це запаси підприємства за статтями розділу II «Оборотні активи» активу балансу, для їх перетворення на готівку потрібен певний час пов'язаний з їх реалізацією та налагодженням сталих ділових відносин з покупцями;

- важко ліквідні активи – це активи підприємства, які використовуються в процесі господарської діяльності протягом тривалого

періоду. До цієї групи включають усі статті розділу I «Необоротні активи» активу балансу та витрати майбутніх періодів з терміном використання понад рік.

Пасиви балансу групують залежно від терміновості сплати зобов'язань наступним чином:

- поточні зобов'язання за розрахунками – це кредиторська заборгованість підприємства товарного та нетоварного характеру пасиву балансу та доходи майбутніх періодів, забезпечення наступних витрат і платежів, які будуть погашені протягом операційного циклу або 12 місяців від дати складання балансу;

- короткострокові кредити банків і позики – це поточна заборгованість за довгостроковими зобов'язаннями та короткострокові кредити банків;

- довгострокові зобов'язання – це суми за усіма статтями розділів Довгострокові зобов'язання, Забезпечення наступних витрат і платежів, Доходи майбутніх періодів ,термін погашення яких становить понад 12 місяців;

- постійні пасиви – це власний капітал підприємства.

Баланс вважають ліквідним, якщо виконуються наступні умови:

$$A_1 \geq P_1; A_2 \geq P_2; A_3 \geq P_3; A_4 \leq P_4; \quad (1.1)$$

де A_1 - найбільш ліквідні активи - ряд.(1160+1165) форми №1;

A_2 - середньо ліквідні активи -ряд. (1125+1130+1135+1155+1170+1190) форми №1;

A_3 - низько ліквідні активи - ряд.(1100+1110+1200) форми № 1;

A_4 - важко ліквідні активи – ряд. 1095 форми №1;

P_1 - поточні зобов'язання і забезпечення – ряд.(1610+1615+1620+1625+ 1630+ +1640+1660+1665+1690+ 1700) форми №1;

P_2 - короткострокові кредити банків – ряд. 1600 форми №1;

P_3 - довгострокові зобов'язання і забезпечення - ряд. 1595 форми №1;

P_4 - постійні пасиви - ряд. 1495 форми №1

Виконання перших трьох умов свідчить про те, що поточні активи підприємства ($A_1 + A_2 + A_3$) перевищують його зовнішні зобов'язання ($P_1 + P_2 + P_3$), воно має власний оборотний капітал, який при ефективному використанні забезпечує належну фінансову сталість [61].

Четверта нерівність носить «балансуючий характер» й у той же час має глибокий економічний зміст: Її виконання свідчить про дотримання мінімальної умови фінансової стабільності – наявність у підприємства власних оборотних коштів. В свою чергу, порівняння повільно ліквідних активів із довгостроковими пасивами, тобто з майбутніми надходженнями і платежами, дозволяє визначити перспективну платоспроможність підприємства.

У випадку, коли одна або кілька нерівностей мають знак, протилежний вищенаведеній умові, ліквідність балансу не є абсолютною. В практиці абсолютно ліквідний баланс не є оптимальною ситуацією, тому що свідчить про недостатньо ефективне використання коштів з позиції застосування позикових коштів для нарощення рентабельності власного капіталу.

Отже, баланси ліквідності за декілька періодів дають можливість виявити тенденції зміни фінансового стану підприємства. Якщо, наприклад, суб'єкт господарювання має достатньо високий рівень ліквідності, то це свідчить про те, що після погашення найбільш термінових зобов'язань у нього залишаються вільні кошти, отже воно має можливість значно швидше розрахуватися з установами банків, постачальниками, іншими кредиторами.

В той же час, абсолютні показники непристосовані для просторово-часового зіставлення; для них не існує і будь-яких орієнтирів щодо оптимальної величини або бажаної динаміки.

Для того щоб мати можливість порівнювати досягнуті рівні платоспроможності використовують відносні показники ліквідності. Вони

дають можливість оцінити рівень платоспроможності підприємства на певний момент часу, а також у випадках виникнення надзвичайних ситуацій. З цією метою застосовують систему коефіцієнтів ліквідності, що розрізняються між собою розміром ліквідних активів та розглядаються як джерело покриття зобов'язань (табл. 1.6).

Таблиця 1.6 – Показники ліквідності та алгоритми їх розрахунку за балансом підприємства [61]

Назва показника	Призначення показника	Оптимальне значення	Алгоритм розрахунку за балансом
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Показує, яка частина поточної заборгованості підприємства може бути погашена негайно на дату складання звітності	0,2-0,3	$\frac{\text{ряд.}(1160+1165)}{\text{ряд.}(1695+1700)}$
Коефіцієнт термінової ліквідності	Показує, яка частина поточної заборгованості підприємства може бути погашена за рахунок готівки та очікуваних надходжень від дебіторів	0,7-0,8	$\frac{\text{ряд.}(1160+1165+1125+1130+1135+1155+1170+1190)}{\text{ряд.}(1695+1700)}$
Коефіцієнт загальної ліквідності	Дозволяє виявити, в якій мірі поточні активи покривають поточні зобов'язання підприємства	2,0-2,5	$\frac{\text{ряд.}(1195+1200)}{\text{ряд.}(1695+1700)}$
Коефіцієнт ліквідності запасів	Показує, в якій мірі матеріальні цінності покривають поточні зобов'язання підприємства	-	$\frac{\text{ряд.}(1100+1110)}{\text{ряд.}(1695+1700)}$
Коефіцієнт ліквідності коштів у розрахунках	Показує, в якій мірі очікувані надходження від дебіторів будуть використані для погашення поточних зобов'язань підприємства	-	$\frac{\text{ряд.}(1125+1130+1135+1155+1170+1190)}{\text{ряд.}(1695+1700)}$
Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	Показує, який розмір кредиторської заборгованості припадає на 1 грн. дебіторської	-	$\frac{\text{ряд.}(1610+1615+1620+1625+1630+1640)}{\text{ряд.}(1125+1130+1135+1155)}$
Коефіцієнт мобільності активів	Показує, яку частку в активах підприємства займають оборотні активи	$\geq 0,5$	$\frac{\text{ряд.}(1195+1200)}{\text{ряд.} 1300}$
Коефіцієнт співвідношення активів	Показує рівень співвідношення між оборотними та необоротними активами підприємства	> 1	$\frac{\text{ряд.}(1195+1200)}{\text{ряд.} 1095}$

Алгоритм розрахунку представлених у таблиці 1.6 коефіцієнтів майже не відрізняється, в той же час як їх перелік різні автори постійно уточнюють.

Так, М.І. Лагун пропонує платоспроможність оцінювати за коефіцієнтами поточної ліквідності та забезпеченості власними коштами [43]; Король В. та ін. – за коефіцієнтами поточної ліквідності, критичної або швидкої ліквідності та абсолютної ліквідності [40]; В.О. Подольська, О.В. Яріш – за коефіцієнтами абсолютної ліквідності, термінової та загальної ліквідності, та коефіцієнтом платоспроможності [61]; І.В. Олександренко - за коефіцієнтами абсолютної, швидкої, поточної, загальної ліквідності та коефіцієнтом ліквідності грошового потоку [52].

Як бачимо, майже всі автори з різницею у назві, але практично з однаковим економічним змістом для оцінки платоспроможності пропонують використовувати три основних коефіцієнти: коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності), коефіцієнт поточної (проміжної) ліквідності та загальний коефіцієнт покриття.

Отже, основними показниками, що характеризують рівень платоспроможності підприємства є коефіцієнти платоспроможності, які у багатьох літературних джерелах необґрунтовано називають коефіцієнтами ліквідності, оскільки саму ліквідність, як здатність активів підприємства швидко трансформуватися в грошові кошти, вони ніяк не характеризують. Визначення показників платоспроможності передбачає розрахунок відносних величин. У знаменнику зокрема відображають зобов'язання підприємства, що вимагають покриття, а в чисельнику – групи ресурсів, які можуть бути використані для цього. Ці показники використовуються лише для оцінки короткострокової платоспроможності. Відмінність методів у різних авторів полягає у принципах групувань активів і зобов'язань. Крім того, для забезпечення платоспроможності підприємства значення мають не показники платоспроможності самі по собі, а їх порогові значення.

У зв'язку з цим потрібно відмітити ще один недолік – нормативи з якими порівнюють отримані в процесі оцінки результати і на основі яких

робиться висновок про платоспроможність підприємства, є стандартними, уніфікованими для усіх типів підприємств. При цьому, для кожної галузі виробництва встановлюються додаткові скориговані нормативи, які періодично переглядаються в залежності від стану економічного середовища.

Іншим напрямком оцінки платоспроможності є використання показників динамічної платоспроможності, що розкривають ступінь покриття нарахованих зобов'язань наявними та напрацьованими за звичайної діяльності грошовими коштами за періодами й фазами життєвого циклу (рис. 1.5) [18].

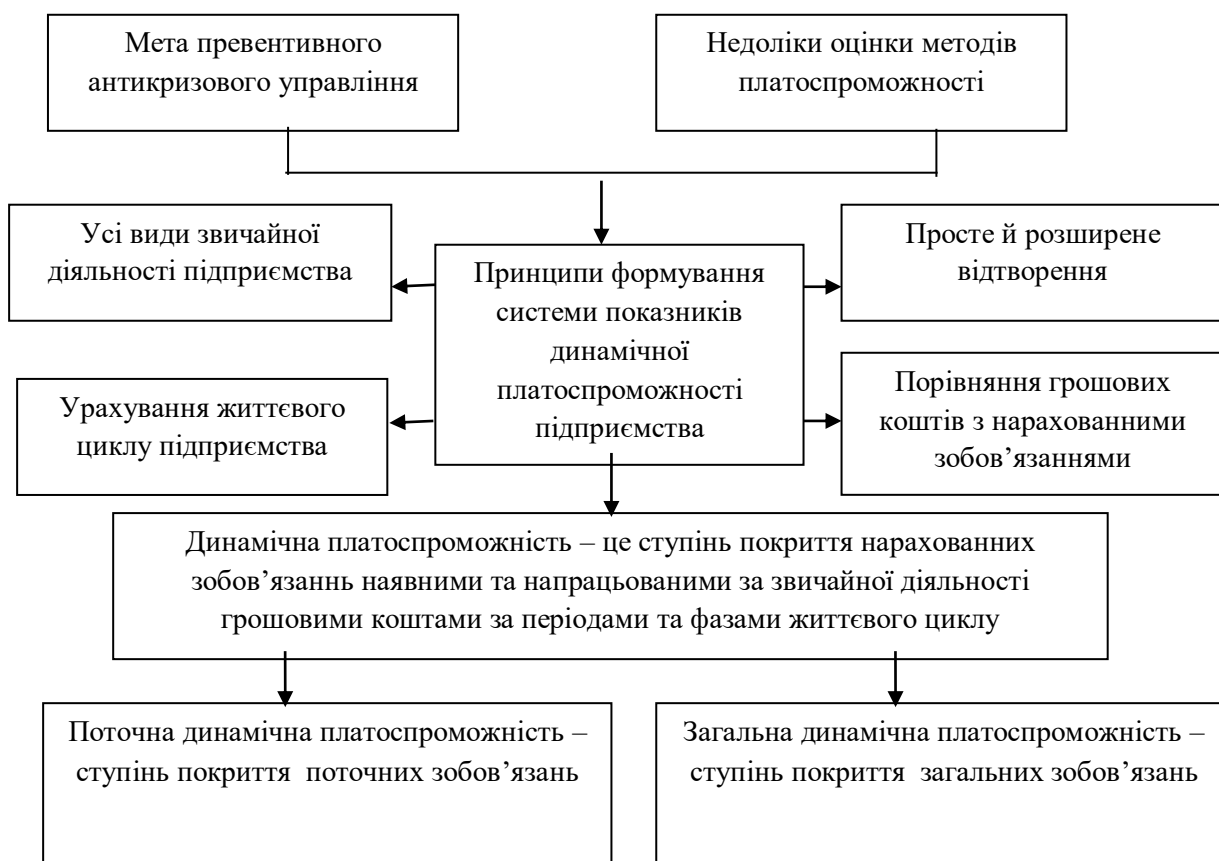

Рисунок 1.5 – Алгоритм формування показників динамічної платоспроможності підприємства [22]

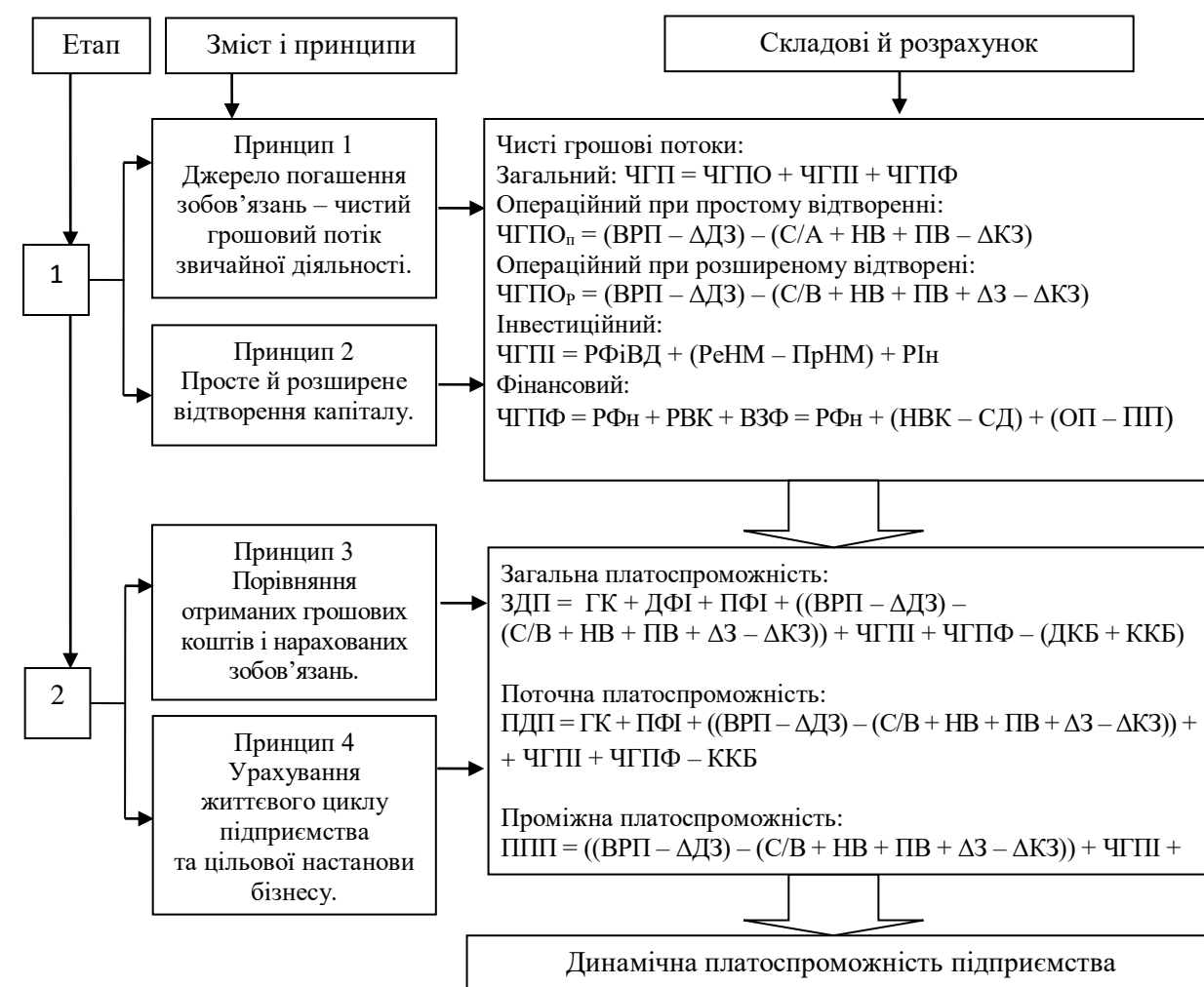
Застосування запропонованих показників надає можливість фінансовому аналітику та управлінському персоналу сформулювати реальне уявлення про фінансову спроможність підприємства щодо погашення поточних і загальних зобов'язань, а факторна імітаційна модель дозволяє їх використовувати для прийняття конкретних управлінських рішень (рис. 1.6).

Важливим є те, що при розрахунках показників динамічної платоспроможності застосовують дані публічної звітності, що дає можливість використовувати ці показники широкому колу користувачів – партнерам по бізнесу, аналітичним службам антикризового управління підприємств різних галузей.

У країнах з розвинутою ринковою економікою індикатором платоспроможності підприємства, результативності його фінансово-господарської діяльності, спроможності до фінансування за рахунок внутрішніх джерел виступає показник грошового потоку. Він характеризується більшою об'єктивністю порівняно з чистим прибутком чи показниками рентабельності, розрахованими з використанням прибутку, адже при його обчисленні є менше можливостей для маніпуляцій, зокрема пов'язаних з обліковою політикою підприємства та формуванням прихованих резервів. Крім того, грошовий потік є головним джерелом, за рахунок якого підприємства можуть здійснювати виплати за дебіторськими рахунками, банківськими позичками та процентами за ними.

Варто зазначити, що техніка аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства за грошовими потоками принципово не відрізняється від техніки інших напрямків фінансового аналізу. Для його проведення переважно використовуються прийоми та методи коефіцієнтного і факторного аналізу, а основу розрахунків становлять факторні моделі. Їх головною особливістю є те, що вони відображають взаємозв'язок показників фінансово-господарської діяльності підприємства з його грошовими потоками.

На сьогодні в управлінській діяльності на українських підприємствах методика аналізу за грошовими потоками широкого використання ще не набула. Жодна із існуючих інтерпретацій методики не містить переліку показників, достатнього для всебічної оцінки платоспроможності підприємства.

ГК – залишок грошових коштів на початок періоду; ДФІ та ПФІ – довгострокові та поточні фінансові інвестиції; ВРП – чиста виручка від реалізації продукції (робіт, послуг); $\Delta\text{ДЗ}$ та $\Delta\text{КЗ}$ – приріст дебіторської та кредиторської заборгованостей; С/В – собівартість продукції (прямі витрати); НВ – непрямі витрати; ПВ – податкові виплати; $\Delta\text{З}$ – приріст запасів; ЧГПІ та ЧГПФ – чистий грошовий потік інвестиційної та фінансової діяльності; ДКБс та ККБс – довгострокові та короткострокові кредити банків та зобов'язання; РФіВД – рух грошових коштів від фінансових інвестицій, отримання відсотків та дивідендів; РеНМ – реалізація нематеріальних активів та майнових комплексів; ПрНМ – придбання нематеріальних активів та майнових комплексів; РІн – рух інвестиційних коштів від надзвичайних подій та ін.; РФн – рух фінансових коштів від надзвичайних подій та ін.; РВК – рух власного капіталу; ВЗФ – рух зовнішнього фінансування; НВК – надходження власного капіталу; СД – сплата дивідендів; ОП – отримання позик; ППІ – погашення позик.

Рисунок 1.6 – Абсолютні показники динамічної платоспроможності та алгоритм їх розрахунку [22]

Тож враховуючи доступність інформаційного забезпечення серед коефіцієнтів, які можуть бути отримані на основі інформації про рух грошових коштів, доцільно виділити :

– коефіцієнт ліквідності грошового потоку - це співвідношення між сумою вхідного і вихідного грошового потоку підприємства. Для забезпечення ліквідності грошового потоку значення цього коефіцієнту повинно бути більшим за одиницю;

– коефіцієнт ефективності грошового потоку – це відношення чистого грошового потоку до вихідного грошового потоку підприємства;

– коефіцієнт руху грошових коштів в результаті операційної діяльності – це відношення чистого грошового потоку від операційної діяльності до поточних зобов'язань підприємства;

– коефіцієнт грошового покриття короткострокових боргів – це відношення величини чистого грошового потоку від операційної діяльності, зменшеної на суму дивідендів, які будуть сплачені грошовими коштами до короткострокових боргів;

– коефіцієнт відношення грошового потоку від операційної діяльності до загальної суми боргу – це відношення величини чистого грошового потоку від операційної діяльності до загальної суми короткострокової та довгострокової заборгованості.

Ці коефіцієнти на відміну від коефіцієнтів статистичного характеру дають динамічну картину того, які ресурси підприємство може мобілізувати для виконання своїх зобов'язань.

У вітчизняній практиці фінансового аналізу для характеристики найближчої перспективи зміни рівня платоспроможності підприємства (відновлення чи втрату) розраховують коефіцієнт відновлювання (втрати) платоспроможності. Основою для прийняття рішення про рівень платоспроможності підприємства слугує оцінка структури балансу шляхом розрахунку коефіцієнту покриття, коефіцієнту забезпечення власними оборотними активами та коефіцієнту відновлення (втрати) платоспроможності.

Коефіцієнт відновлення (втрати) платоспроможності визначається за формулою:

$$K_{\text{вп}} = \frac{K_{\text{пк}} + \frac{V_{\text{п}}}{T} (K_{\text{пк}} - K_{\text{пп}})}{2}, \quad (1.2)$$

де: $K_{\text{пк}}$ - коефіцієнт покриття на кінець звітного періоду;

$K_{\text{пп}}$ - коефіцієнт покриття на початок звітного періоду;

$V_{\text{п}}$ - період відновлення (втрати) платоспроможності;

T - тривалість звітного періоду в місяцях.

При розрахунку коефіцієнта відновлення платоспроможності «Вп» приймається за 6 місяців, а при розрахунку коефіцієнта втрати платоспроможності - за 3 місяці.

Коефіцієнт відновлення платоспроможності обчислюють за умови, що один із коефіцієнтів – покриття або забезпеченості власними оборотними активами, має значення нижче за оптимальне (перший – менший за 2, другий – менший за 0,1).

Коефіцієнт втрати платоспроможності визначають якщо значення обох вказаних коефіцієнтів нижчі за оптимальні.

Якщо коефіцієнт відновлення платоспроможності:

–більший за одиницю, то підприємство має реальні шанси поновити свою платоспроможність і може бути прийняте рішення відкладання визнання структури балансу незадовільною, а підприємства - неплатоспроможним строком на 6 місяців;

–менший одиниці - у підприємства немає реальної можливості поновити свою платоспроможність протягом 6 місяців.

Якщо коефіцієнт втрати платоспроможності:

–більший за одиницю - підприємство у найближчі три місяці має реальну можливість не втратити платоспроможність;

–менший одиниці - у підприємства в найближчий час існує загроза втратити платоспроможність.

Важливе місце в процесі аналізу ліквідності і платоспроможності підприємства в сучасних умовах посідає визначення темпів зростання виручки від реалізації і темпів зростання дебіторської заборгованості. Це обумовлено тим, що чим вищі темпи зростання реалізації за темпи росту дебіторської заборгованості, тим ефективнішою є робота підприємства, і навпаки, якщо темпи зростання дебіторської заборгованості перевищують темпи зростання обсягів реалізації продукції, то на підприємстві є загроза виникнення кризових явищ.

Використовуючи результати проведеного аналізу на останньому етапі формується комплекс заходів спрямованих на забезпечення або підвищення рівня платоспроможності підприємства. Після їх реалізації відбувається повернення на початок алгоритму і порівнюється отриманий стан з поставленим завданням. Якщо цей стан не задовольняє заданим параметрам, то відбувається повторна реалізація алгоритму реалізації методики оцінки результативності системи управління платоспроможністю підприємства.

Висновки за розділом 1

Аналіз сучасних теоретичних і методичних основ оцінки ліквідності і платоспроможності підприємства дозволив зробити ряд висновків.

1. На основі критичної оцінки сучасних підходів до визначення економічної сутності понять «ліквідність» і «платоспроможність» встановлений причинно-наслідковий взаємозв'язок між зазначеними характеристиками фінансово-економічної діяльності підприємства. На нашу думку, платоспроможність - це досить широке поняття економічної науки, яке в цілому характеризує наявність у підприємства коштів, достатніх для сплати боргів за всіма короткостроковими зобов'язаннями й одночасно безперебійного здійснення процесу виробництва та реалізації продукції. Виходячи з цього, категорією платоспроможності визначається загальна

ефективність системи тактичного (оперативного) управління господарською діяльністю підприємства.

Ліквідність же є більш вузьким поняттям та менш динамічною категорією порівняно з платоспроможністю, оскільки в міру стабілізації господарської діяльності підприємства в нього формується відносно незмінна структура балансу, що визначається, насамперед, його галузевою приналежністю.

2. Аналіз наукових надбань щодо управління ліквідністю і платоспроможністю в системі фінансового менеджменту підприємств дозволив запропонувати логіко-структурну концепцію, метою чого визначено покращення платоспроможності підприємства та підвищення рівня його фінансової стабільності. Система управління платоспроможністю повинна включати в себе: підсистему управління; підсистему контролінгу; підсистему планування; підсистему аналізу; підсистему інформаційного забезпечення.

3. Результати дослідження сучасних систем методичного забезпечення управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства дозволили виділити основні підходи стосовно застосування на підприємстві, які різняться за своїм сутнісним наповнюванням, метою проведення та остаточним результатом оцінки. Серед них: агрегатний, коефіцієнтний, маржинальний, бальний балансовий, інтегральний, факторний і матричний підходи. Проведений компаративний аналіз їх сутнісного змісту показав, найбільшого поширення у практиці фінансових аналітиків отримали коефіцієнтний та агрегатний підходи. Обґрунтовано, що незважаючи на досить широкий перелік показників, їх характеристика не враховує впливу таких зовнішніх чинників, як інфляція, динаміка ринку, доступність джерел зовнішнього фінансування. Запропоновано включення в методичний інструментарій щодо оцінювання рівня платоспроможності також показників співвідношення рентабельності капіталу та інфляції, динаміки ринку, на якому працює підприємств та ін.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ Й ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПАТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД»

2.1 Фінансово-економічна характеристика діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод»

Державне підприємство «Житомирський маслозавод» було створено в 1981 році. Згідно з рішенням ФДМУ України по Житомирській області на базі зазначеного орендного підприємства засновано у 1995 році Відкрите акціонерне товариство «Житомирський маслозавод» (ВАТ «Житомирський маслозавод») шляхом його перетворення у ВАТ.

У вересні 2010 року у зв'язку із необхідністю приведення діяльності акціонерного товариства у відповідність з вимогами Закону України «Про акціонерні товариства» ВАТ «Житомирський маслозавод» змінило найменування юридичної особи на Публічне акціонерне товариство «Житомирський маслозавод».

Володіння Компанії в її дочірніх підприємствах (всі підприємства розташовані на території України) станом на 31 грудня 2017 року було представлене таким чином:

- Товариство з обмеженою відповідальністю «Торгова фірма «Рудь» (дистрибуція морозива та товарів для перепродажу): частка власності 100%;
- Товариство з обмеженою відповідальністю «Белпродзабезпечення» (Компанія не здійснювала операційної діяльності): частка власності 49,0%.

Організаційна структура є лінійно-функціонального типу. Функціональні структурні підрозділи перебувають у підпорядкуванні головного лінійного керівника. В підпорядкуванні генерального директора ПАТ «Житомирський маслозавод» (який лінійно підпорядковується Правлінню, Голові Правління та Загальним зборам акціонерів Товариства) знаходяться директор комерційний (з питань торгівлі), директор з

матеріально-технічного постачання, директор фінансовий, директор з виробництва, заступник генерального директора (з питань інвестицій та розвитку), директор (з питань якості).

За даними аналітичної компанії AR-group ПАТ «Житомирський маслозавод» є визнаним лідером ринку морозива та заморожених продуктів в Україні. Разом з тим до списку топ-виробників морозива за підсумками 2017 року увійшли: «Ласунка» (ТМ Ласунка), «Львівський холодокомбінат» (ТМ Лімо), «Фірма Ласка» (ТМ Ласка) і ФМ «Хладопром» (ТМ Хладик). Причому «Житомирський маслозавод» (ТМ Рудь) та Ласунка» (ТМ Ласунка) займають 50,5% всього ринку.

Відзначимо, що молочна галузь, в якій працює підприємство характеризується досить складними економічними умовами господарювання, оскільки основні постачальники підприємства - сільськогосподарські підприємства і особисті селянські господарства, не забезпечують вимог технологічних стандартів переробки молока.

Однією з проблемою на сучасному українському ринку є досі низька платоспроможність населення, так як морозиво не є продуктом першої необхідності. Для порівняння: у Європі одна людина споживає близько 12,9 кг морозива в рік, у Америці - понад 24 кг на рік. У 2017 році обсяг ринку морозива в Україні становив 90824 т, а це 2 - 2,5 кг морозива на одного українця [63].

Зважаючи на наявні потужності виробництва, високу якість продукції та здатність вітчизняних виробників морозива повністю задовольнити попит на території України, вони мають реальні перспективи зайняти значну частку європейського або ж американського ринку [2, 3].

Згідно з даними Асоціації українських виробників «Морозиво і заморожені продукти», імпорт морозива в Україні становить 253 т за 2017 рік, тобто 0,3% від загального обсягу споживання. При цьому, показовим є те, що Україна імпортує морозиво лише з шести країн світу (Італія, Чехія, Німеччина, Польща, Данія, Румунія), а експортує більше, ніж в 50 країн світу

(Ізраїль, Грузія, Литва, Болгарія, Чехія, Великобританія, Німеччина та інші). Так, у 2017 році було експортовано 5070 т морозива, що на 13,5% більше, ніж у 2016 році, а весь обсяг цього експорту був сформований лише трьома торговими марками: ТМ Рудь, ТМ Лімо, ТМ Ласунка [24].

Зокрема, при тому, що основний обсяг продукції виробленої ПАТ «Житомирський маслозавод» реалізується на внутрішньому ринку (частка виробника «Житомирський маслозавод» у 2017 році склала 26,7%), компанія активно просувала свою продукцію на експорт, завершивши 2017 рік з 51% приростом зовнішніх продажів. Таким чином, частка експорту в реалізації морозива ПАТ «Житомирський маслозавод» зросла з 4,9% до 7,5%, а географія поставок морозива під ТМ «Рудь» розширилася до двадцяти чотирьох країн.

Застосування новітніх технологій, команда висококваліфікованих фахівців, міцні партнерські зв'язки сприяють утриманню лідерських позицій, аналізованого підприємства. Довгострокова стратегічна орієнтація враховує проходження певних стадій життєвого циклу продукції підприємства, передбачає планове оновлення асортименту, тобто раціональний розподіл ресурсів підприємства на інноваційну розробку і подальше виведення на ринок нових товарів, а також маркетингову підтримку реалізації існуючого асортименту та своєчасне виведення з асортименту товарних позицій.

Основним видом продукції, що виробляє емітент, за рахунок продажу якої емітент отримав 10 або більше відсотків доходу за звітний рік є морозиво (70%; 24747 т.; 1258359 тис. грн.). Крім морозива, ПАТ «Житомирський маслозавод» також виробляє високоякісне вершкове масло, сухе знежирене молоко, вершки, сметану, пастеризоване і пряжене молоко, кефір, ряжанку, фруктові йогурти, глазуровані сирки, заморожені суміші, гриби, овочі та ягоди.

Продукція заводу користується широким попитом на ринку України, а також за її межами. Товариством створено дієву мережу торгівельних представництв і дилерських мереж та постійно проводиться робота по її

розширенню. Значна увага також приділяється розширенню асортиментного ряду продукції та її подальшого просування на ринках збуту.

Дохід від реалізації найбільшим п'яти контрагентам компанії становив 37,4% та 41,2% від загальної суми доходів за 2017 та 2016 роки, відповідно.

Основними ризиками в діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод» є вагома залежність від кредитів банків, зменшення сировинної бази, неоднозначна якість сировини, досить висока собівартість продукції. Для захисту своєї діяльності та нарощення виробничої потужності та ринків збуту, менеджмент товариства постійно працює над розширенням виробництва, впровадженням інноваційних технологій та видів продукції, розширює ринки збуту продукції.

ПАТ «Житомирський маслозавод» продовжує збільшувати обсяги реалізації продукції, чому сприяє вдосконалення роботи дистрибуційної мережі, збільшення кількості холодильного обладнання, розширення присутності в торгових мережах, активне здійснення маркетингових заходів і виведення на ринок актуальних асортиментних позицій.

Товариство бере активну участь у розвитку соціальної інфраструктури та в численних благодійних проектах, здійсненні соціальних заходів для дітей та дорослих.

Для зміцнення ринкової позиції і збереження статусу №1 на ринку, фахівці підприємства приділяють велику увагу інноваціям. Інновації Товариства стосуються самого продукту, процесу виробництва та його реалізації. Так, постійно вивчається досвід успішних виробників, проводяться дослідження українського і закордонного ринків морозива, організовуються дегустації, експерименти, для того, щоб впровадити найкращі надбання та одночасно зберегти власні традиції, здійснюється активна оптимізація асортименту.

Узагальнення результатів дослідження ринкової потужності ПАТ «Житомирський маслозавод» на ринку України у порівнянні з конкурентами вказує на лідерську позицію компанії (табл. 2.1).

Таблиця 2.1 – Скоринг ринкової потужності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2014-2018 роки [56]

Індикатор	2014 рік	2015 рік	2016 рік	2017 рік	2018 рік
Частка компанії у секторі,%	0,13	0,13	0,14	0,12	0,12
Частка компанії ринку,%	3,16	3,72	3,61	3,18	3,23
Частка компанії на субринку,%	44,19	39,78	39,84	39,34	39,43
Місце компанії в секторі	106	104	97	104	103
Місце компанії на ринку	6	5	5	6	5
Місце компанії на субринку	1	1	5	6	5
Абсолютний приріст виручки за рік млн.грн	184,8	342,6	245,1	107,9	257,8
Відносний приріст виручки за рік, %	18,4	28,9	16,0	9,6	13,3
Середній приріст виручки компанії за 3 роки, млн.грн	108,9	200,8	257,5	252,9	224,6
Сукупний приріст виручки компанії за 3 роки, %	11,3	18,2	21,0	17,9	12,9

Інформаційною базою дослідження ринкової потужності ПАТ «Житомирський маслозавод» стала аналітично-інформаційна платформа для бізнесової аналітики YouControl. На сьогодні у системі сформовано досє на понад 5000 компаній України на основі відкритих даних.

За даними таблиці 2.1 питома вага виручки від реалізації продукції ПАТ «Житомирський маслозавод» у сукупному обсязі чистого доходу від реалізації продукції підприємств переробної промисловості у відповідні періоди коливалась у межах 0,12-0,13%.

Нестабільною, за оцінками аналітиків YouControl, є частка аналізованого товариства на ринку підприємств сфери виробництва харчових продуктів, зі зниженням питомої ваги виручки від реалізації продукції ПАТ «Житомирський маслозавод» у сукупному обсязі чистого доходу від реалізації продукції підприємств галузі у 2018 році до 3,23% порівняно із найвищим показником звітного періоду.

В той же час, на високий рівень ринкової потужності вказує величина частки компанії на субринку. Як зазначалося вище, ПАТ «Житомирський маслозавод» є одним з лідерів серед вітчизняних виробників морозива, що

підтверджується динамікою показника та результатами ієрархічного рейтингування компаній переробної промисловості України.

За критерій для побудови відповідних рейтингів було обрано обсяг виручки від реалізації товарів, робіт, послуг. Отже, станом на кінець 2018 року, за оцінками експертів YouControl, ПАТ «Житомирський маслозавод» посідав 103 місце серед підприємств переробної промисловості та 5 місце серед підприємств-виробників харчових продуктів.

Аналізуючи абсолютні і відносні показники динаміки виручки від реалізації продукції ПАТ «Житомирський маслозавод» відзначаємо їх зростання станом на кінець звітного періоду, що вказує на позитивні тенденції в діяльності компанії та її стійкий розвиток.

Для оцінки фінансово-економічної діяльності підприємства було розраховано основні показники господарювання ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 роки (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Динаміка основних показників фінансово-господарської діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 роки

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення		Темп приросту, %	
				2016 р. від 2015 р.	2017 р. від 2016 р.	2016 р. до 2015 р.	2017 р. до 2016 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Капітал, тис.грн.	683359	919806	1344984	236447	425178	34,60	46,22
1.1. Власний капітал, тис.грн.	564632	699847	823614	135215	123767	23,95	17,68
у тому числі власний оборотний капітал, тис.грн.	143982	176506	36008	32524	-140498	22,59	-79,60
Нерозподілений прибуток (непокритий збиток)	559291	694506	818273	135215	123767	24,18	17,82
1.2. Позиковий капітал	118727	219959	521370	101232	301411	85,26	137,03
- у тому числі поточні зобов'язання	62570	81270	204681	18700	123411	29,89	151,85

Продовження таблиці 2.2

1	2	3	4	5	6	7	8
2. Середньорічна вартість основних засобів, тис.грн	565917	690191,5	911514,5	124274,5	221323	21,96	32,07
3. Середньорічна вартість оборотних активів, тис.грн.	492010	601256	777373	109246	176117	22,20	29,29
4. Середньооблікова чисельність працівників, осіб	1095	986	856	-109	-130	-9,95	-13,18
5. Чистий дохід від реалізації, тис.грн	1529184	1774311	1945225	245127	170914	16,03	9,63
6. Собівартість реалізованої продукції, тис.грн	1161766	1326228	1438371	164462	112143	14,16	8,46
7. Фінансовий результат від операційної діяльності, тис.грн	133630	176082	197204	42452	21122	31,77	12,00
8. Чистий фінансовий результат, тис.грн	94336	135335	123940	40999	-11395	43,46	-8,42
9. Продуктивність праці, тис. грн	1396,515	1799,504	2272,459	402,99	472,96	28,86	26,28
10. Фондовіддача, грн	2,702	2,571	2,134	-0,13	-0,44	-4,86	-16,99
11.Рентабельність продажу, %	7,862	9,264	7,822	1,40	-1,44	17,83	-15,57
12.Рентабельність основних засобів, %	21,244	23,816	16,693	2,57	-7,12	12,10	-29,91
13.Рентабельність оборотних активів, %	100,077	115,794	84,419	15,72	-31,37	15,70	-27,09
14.Рентабельність активів, %	14,715	16,883	10,945	2,17	-5,94	14,74	-35,17
15.Рентабельність власного капіталу, %	18,230	21,406	16,271	3,18	-5,13	17,42	-23,99
16.Рентабельність власного оборотного капіталу, %	77,098	103,086	687,753	25,99	584,67	33,71	567,17

Під час аналізу показників та експрес-аналізу фінансового стану ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 роки нами застосовані декілька методів фінансового аналізу: вертикальний, горизонтальний, коефіцієнтний. Перші два методи є найбільш простими і показують структуру та динаміку

досліджуваних показників (капіталу, активів, зобов'язань, фінансових результатів, тощо).

Метод коефіцієнтів базується на розрахунку системи співвідношень, що відображають певні аспекти діяльності підприємства: ліквідність та платоспроможність, фінансову стійкість, ділову активність, рентабельність.

З таблиці 2.2 видно, що складовими ресурсного потенціалу досліджуваного підприємства є фінансові, матеріальні та трудові ресурси. На наш погляд, найбільш важливим елементом є фінансові ресурси - власні й позикові кошти ПАТ «Житомирський маслозавод», які формуються в процесі виробничої та іншої фінансово-господарської діяльності за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел і використовуються в статутних цілях. За 2015-2017 роки розмір капіталу ПАТ «Житомирський маслозавод» збільшився на 661625 тис. грн. Приріст загального розміру капіталу – в середньому на 40,41% за рік, дозволив підприємству акумулювати 1344984 тис. грн. додаткових фінансових ресурсів для фінансування фінансово-господарської діяльності (табл. 2.2).

Як наслідок, за 2017 рік середньорічна вартість активів товариства досягла 1132395 тис. грн. Це слугувало підґрунтям для збільшення обсягів діяльності підприємства за відповідний період до 1945225 тис. грн., або майже на 26%. В той же час, середньорічні темпи приросту капіталу підприємства перевищували середньорічні темпи приросту доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), що не відповідає умовам ефективного використання його активів і, відповідно, майнового потенціалу. При цьому, аналіз динаміки досліджуваних показників за роками виявив нестабільність зазначеної тенденції (рис. 2.1) і свідчить про нестійкість досягнутого економічного ефекту.

Основним джерелом формування капіталу підприємства є власний капітал (зареєстрований капітал, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток, амортизаційні відрахування). Зареєстрований капітал ПАТ «Житомирський маслозавод» протягом усього аналізованого періоду був стабільним і складав 5341 тис.грн.

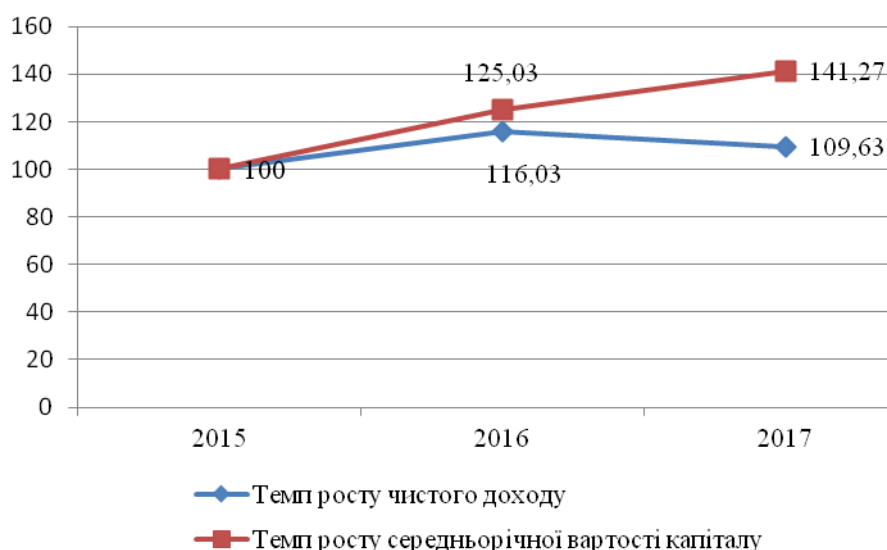

Рисунок 2.1— Динаміка обсягу діяльності та середньорічної вартості капіталу ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 рр., %

В той же час, внаслідок прибуткової діяльності господарюючого суб'єкта обсяг його власного капіталу неухильно зростає. Так, сума власного капіталу товариства за 2017 рік становила 823614 тис. грн., що на 123767 тис.грн. більше ніж у попередньому році, та на 244266,5 тис.грн. ніж у 2015 році.

Разом з тим, товариство не має достатнього обсягу власних вільних оборотних активів, саме тому для забезпечення прибуткової виробничої діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод» користується, в тому числі, й залученими, зокрема кредитними ресурсами.

Інформація про обсяги кредитних зобов'язань ПАТ «Житомирський маслозавод» станом на кінець 2017 року представлено у таблиці 2.3.

Отже, основну частку короткострокових позик, з терміном погашення 2018-2019 рр. було залучено підприємством у 2017 році.

Тож для задоволення зростаючих фінансових потреб протягом 2017 року відбувалося залучення дедалі більшого обсягу позикових ресурсів. З високою мірою упевненості можна стверджувати, що обрана керівництвом політика управління капіталом носить вимушений характер, проте має для підприємства негативні наслідки, а саме випередження темпів приросту позикового капіталу порівняно із власним.

Таблиця 2.3 – Кредитні зобов'язання ПАТ «Житомирський маслозавод» станом на кінець 2017 року

Види зобов'язань	Дата виникнення	Непогашена частина боргу (тис. грн.)	Відсоток за користування коштами (відсоток річних)	Дата погашення
Кредити банку	X	306822	X	X
у тому числі:				
Відновлювальна кредитна лінія ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	31.10.2017	78400	16	25.10.2018
Гнучкий овердрафт ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	08.12.2017	15083	18,5	07.12.2018
Гнучкий овердрафт ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	19.12.2017	4779	18,5	18.12.2018
Відновлювальна кредитна лінія ПАТ «Райффайзен Банк Аваль»	14.03.2017	55000	16.6	06.04.2018
Невідновлювальна кредитна лінія ПАТ «Укрексімбанк»	10.03.2016	10500	20,0	25.12.2020
Невідновлювальна кредитна лінія ПАТ «Укрексімбанк»	09.11.2016	36360	16,4	08.11.2019
Невідновлювальна кредитна лінія ПАТ «Укрексімбанк»	26.01.2017	73000	16,4	25.02.2019
Кредитна лінія ПАТ «Укрексімбанк»	23.11.2017	8700	15,5	22.11.2018
Кредитна лінія ПАТ «УкрСиббанк»	22.05.2017	25000	17,0	28.02.2020

Більш чітку уяву про динаміку розглянутих показників дає графічне зображення процесу зростання основних складових капіталу (рис. 2.2).

За результатами проведеного аналізу джерел формування майна ПАТ «Житомирський маслозавод» (табл. 2.4) можна стверджувати, що протягом аналізованого періоду основна частина майна фінансується за рахунок власного капіталу, а структура капіталу відповідає прийнятому у вітчизняній

практиці оптимальному значенні щодо співвідношення власного і позикового капіталу (коефіцієнт автономії вищий за 0,5).

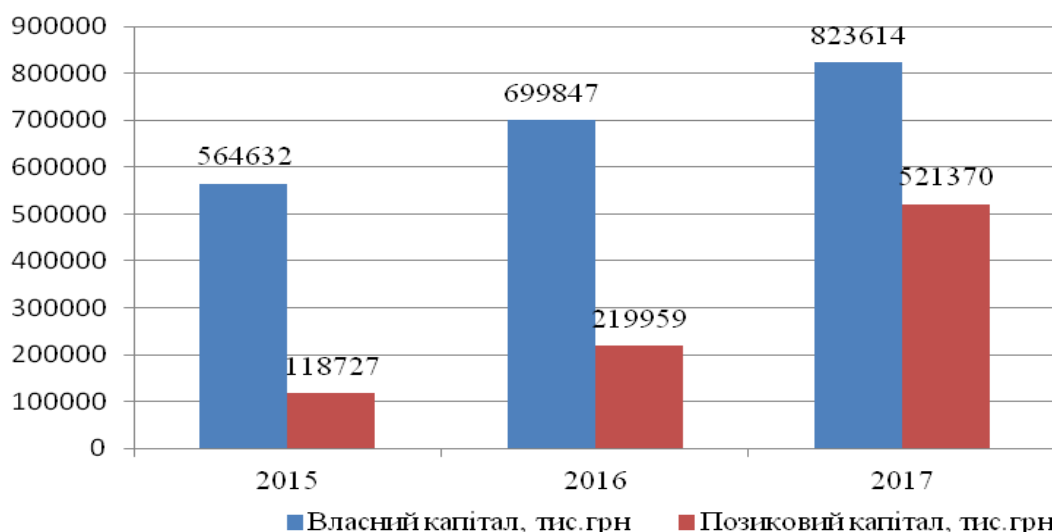

Рисунок 2.2 – Динаміка складу джерел формування фінансових ресурсів ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 рр., тис.грн

Підсилюючим фінансову напругу чинником слід визнати абсолютну перевагу короткотермінових джерел у структурі позикових ресурсів. Крім того, починаючи з 2017 року, їх розмір перевищив середньорічну вартість оборотних активів, що призвело підприємство до нестачі ліквідності.

Зміни в структурі розміщення капіталу підприємства були насамперед підпорядковані меті підвищення мобільності активів.

Наочно динаміка структури капіталу маслозаводу представлена на рис. 2.3.

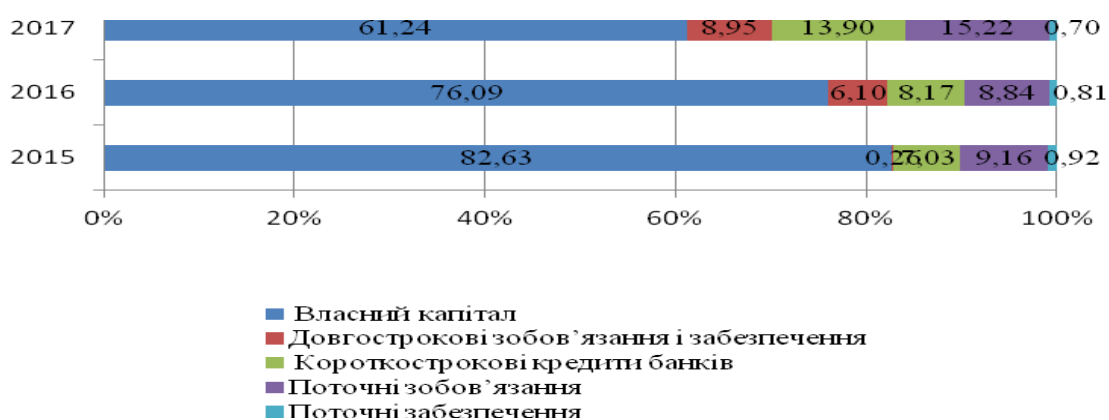

Рисунок 2.3 – Динаміка структури джерел формування фінансових ресурсів ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 рр., тис.грн

Таблиця 2.4 – Динаміка складу та структури джерел формування капіталу ПАТ «Житомирський маслозавод» у 2015-2017 рр.

(на кінець періоду)

Стаття балансу	2015 рік		2016 рік		2017 рік		Відхилення до попереднього року (+;-)			
	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %	2016 року		2017 року	
							суми, тис.грн	питомої ваги, п.п.	суми, тис.грн	питомої ваги, п.п.
1. Капітал всього	683359	100,00	919806	100,00	1344984	100,00	236447	х	425178	х
у тому числі:										
1.1 Власний капітал	564632	82,63	699847	76,09	823614	61,24	135215	-6,54	123767	-14,85
1.2 Довгострокові зобов'язання і забезпечення	143982	21,07	176506	19,19	36008	2,68	32524	-1,88	-140498	-16,51
1.3 Поточні зобов'язання і забезпечення	116952	17,11	163814	17,81	120327	29,82	46862	0,70	237229	12,01
1.3.1 Короткострокові кредити банків	48066	7,03	75122	8,17	401043	13,90	27056	1,13	111840	5,73
1.3.2 Поточні зобов'язання	62570	9,16	81270	8,84	186962	15,22	18700	-0,32	123411	6,38
1.3.3 Поточні забезпечення	6316	0,92	7422	0,81	204681	0,70	1106	-0,12	1978	-0,11

Важливу роль в забезпеченні діяльності підприємства відіграють його активи. Їх склад, структура та ефективність використання визначають не лише вид та обсяги діяльності господарюючого суб'єкта, а й впливають на його ліквідність, платоспроможність, ділову активність.

З метою деталізації аналізу проведемо оцінку ресурсного потенціалу ПАТ «Житомирський маслозавод, адже від його величини та структури залежать обсяги діяльності, соціально-економічний розвиток господарюючого суб'єкту, рівень платоспроможності, ліквідності та фінансова сталість.

Динаміку складу та структури майна підприємства, діяльність якого досліджується, представлено в табл. 2.4.

Отже, обстеження показників ресурсного забезпечення ПАТ «Житомирський маслозавод» доводить, що попри численні недоліки процесу формування та розміщення капіталу, керівництво підприємства має певні успіхи у напрямку інтенсивного використання майна. Зазначимо, що вартість майна у 2016 році зросла порівняно з 2015 роком на 236447 тис.грн та на 425178 тис.грн у 2017 році порівняно з 2016 роком.

Основну частку сукупних активів на ПАТ «Житомирський маслозавод» складають власні основні засоби виробничого призначення, частка яких коливалася від 61,82% у 2015 році до 67,51% у 2017 році.

Відмічаємо у звітному періоді досить високий середній рівень придатності основних засобів - 62,4 %. На фоні 100 % рівня використання основних засобів, загальна зношеність основних засобів на кінець звітного року становить 37,6% відповідно.

Станом на 31 грудня 2017 і 2016 років основні засоби загальною початковою вартістю 111001 тис. грн. та 93275 тис.грн. відповідно, були повністю амортизовані, але продовжували використовуватися компанією, зокрема в якості забезпечення кредитів банків: земля - 5806 тис. грн., будівлі та відповідна інфраструктура - 124458 тис. грн., машини та обладнання - 33388 тис. грн. Загальний обсяг склав 163652,0 тис. грн.

Таблиця 2.5 – Склад та структура майна ПАТ «Житомирський маслозавод» у 2015-2017 рр.

(на кінець періоду)

Стаття балансу	2015 рік		2016 рік		2017 рік		Відхилення до попереднього року (+;-)			
	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %	сума, тис.грн	питома вага, %	2016 року		2017 року	
							суми, тис.грн	питомої ваги, п.п.	суми, тис.грн	питомої ваги, п.п.
1. Усього активів (майна)	683359	100	919806	100	1344984	100	236447	х	425178	х
2. Необоротні активи	422425	61,82	579486	63,00	907933	67,51	157061	1,18	328447	4,50
3. Оборотні активи	260934	38,18	340320	37,00	437051	32,49	79386	-1,18	96731	-4,50
3.1. Запаси	129892	19,01	154015	16,74	206461	15,35	24123	-2,26	52446	-1,39
3.2. Грошові кошти і розрахунки	131042	19,18	186305	20,25	230590	17,14	55263	1,08	44285	-3,11
– кошти в розрахунках	125835	18,41	183809	19,98	223981	16,65	57974	1,57	40172	-3,33
– гроші та їх еквіваленти	5207	0,76	2496	0,27	6609	0,49	-2711	-0,49	4113	0,22

Зміна обсягів основних засобів є результатом переведення з незавершеного будівництва основних засобів вартістю 342754 тис. грн (будівлі та відповідна інфраструктура - 29371 тис. грн, машини та обладнання 308175 тис. грн., транспортні засоби - 1634 тис. грн., інші основні засоби - 3574 тис. грн.). Ці зміни обґрунтовані провадженням господарської діяльності підприємства. Збільшення обсягів основних засобів відбулося внаслідок нарощення підприємством виробничих потужностей, що потребувало відповідного збільшення всіх найбільш важливих для господарської діяльності груп основних засобів. Як позитивне, відзначимо цільовий характер використання нарахованих на підприємстві амортизаційних відрахувань.

Негативною виявилася динаміка частки оборотних активів у валюті балансу заводу. Протягом звітної періоду питома вага оборотних активів маслозаводу коливалася по роках і склала – 38,18% у 2015 році, 37,00% - у 2016 році та 32,49% - у 2017 році.

Слід зауважити, що збільшення вартості оборотних активів підприємства відбулося за рахунок накопичення з року в рік залишків запасів. За досліджуваний період їх середньорічна сума зросла в 1,6 рази, в тому числі за останній рік – на 26,97 %.

Таким чином, динаміка активів ПАТ свідчить, що станом на кінець аналізованого періоду темп росту вартості основних засобів є вищими у порівнянні з оборотними активами. Цей висновок підтверджує графічне зображення виявленого процесу (рис. 2.4).

Низький рівень фінансової стійкості підприємства – «хвороба», на яку страждають переважна більшість вітчизняних підприємств, що не мають власних пасивів для фінансування оборотних активів. Індикатором же стійкого фінансового стану ПАТ «Житомирський маслозавод» є наявність власного оборотного капіталу протягом усього періоду дослідження. Проте, за останні рік він скоротився на 140498 тис.грн.

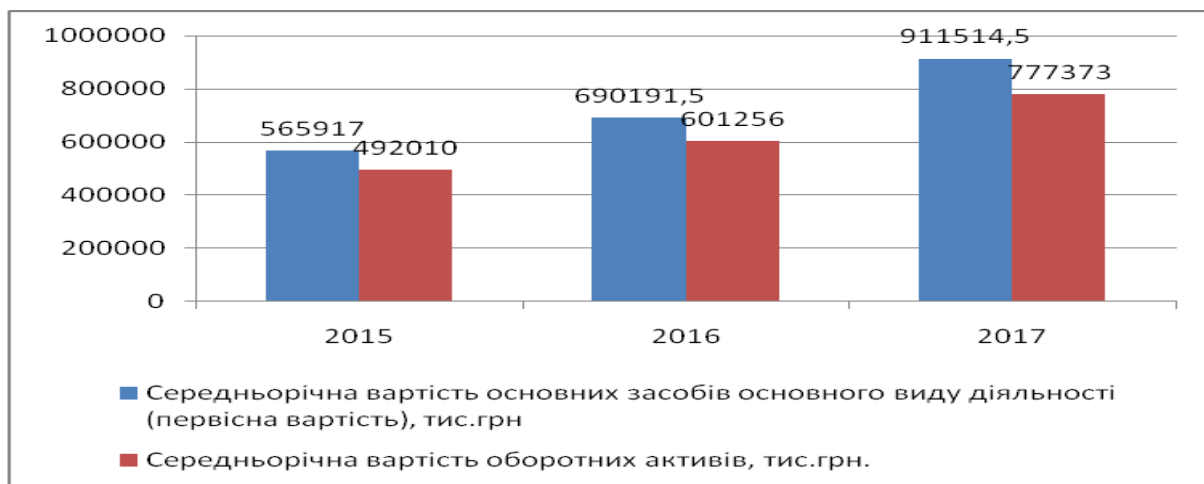

Рисунок 2.4 – Динаміка середньорічної вартості необоротних і оборотних активів ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 рр., тис.грн

За 2017 рік чистий дохід від реалізації продукції товариства становив 1945225 тис.грн., що вище порівняно з попереднім роком на 9,63%, у 2016 році проти 2015 року спостерігаємо нарощення обсягів чистого доходу від реалізації на 245127 тис.грн або на 16,3%. Тенденції зміни обсягів собівартості виготовленої продукції за аналізований період аналогічні. Протягом звітного періоду темп зростання чистого доходу від реалізації перевищував темп зростання обсягу собівартості продукції за відповідний період, що спричиняє зниження витратомісткості виробництва та позитивно впливає на величину його прибутку. І дійсно, рівень витрат виробництва до доходу від реалізації продукції ПАТ «Житомирський маслозавод» знизився порівняно з 2016 роком на 1,07% і склав 73,94 коп.

Аналітичне дослідження динаміки доходів, витрат і фінансових результатів маслозаводу проведемо за даними фінансової звітності підприємства (Ф№2) за 2015-2017 роки (табл. 2.6).

За даними фінансової звітності ПАТ «Житомирський маслозавод» фінансові результати за підсумками фінансово-господарської діяльності підприємства у 2015-2017 рр. були позитивними. Результати аналізу підтверджують, що причиною зростання валового прибутку у 2015-2017 роках

Таблиця 2.6 – Динаміка складу та структури доходів, витрат ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 роки

сума – тис. грн, питома вага – %

Показники	2015 рік		2016 рік		2017 рік		Відхилення (+,-)			
							2016 р. від 2015 р.		2017 р. від 2016р.	
	сума	питома вага	сума	питома вага	сума	питома вага	у сумі	у структурі, п.п.	у сумі	у структурі, п.п.
Чистий дохід від реалізації продукції	1529184	99,76	1774311	99,59	1945225	99,70	245127	-0,17	170914	0,10
Інші операційні доходи	3604	0,24	7235	0,41	5946	0,30	3631	0,17	-1289	-0,10
Разом	1532788	100,00	1781546	100,00	1951171	100,00	248758	0,00	169625	0,00
Собівартість реалізованої продукції	1161766	83,03	1326228	82,61	1438371	82,01	164462	-0,43	112143	-0,60
Адміністративні витрати	30942	2,21	39105	2,44	50347	2,87	8163	0,22	11242	0,43
Витрати на збут	194257	13,88	230790	14,38	259379	14,79	36533	0,49	28589	0,41
Інші операційні витрати	12193	0,87	9341	0,58	5870	0,33	-2852	-0,29	-3471	-0,25
Разом	1399158	100,00	1605464	100,00	1753967	100,00	206306	0,00	148503	0,00
Фінансовий результат від операційної діяльності	133630	х	176082	х	197204	х	42452	х	21122	х

було нарощення обсягів реалізації продукції та підвищення витрат від основної діяльності підприємства.

Одночасно, внаслідок надання в оперативну оренду основних засобів товариство отримувало інші операційні доходи. Їх обсяг не мав стійкої тенденції, у 2016 році порівняно з попереднім роком збільшився на 100,75%, а у 2017 році скоротилися на 17,82%.

Дані таблиці свідчать, що загальна сума витрат заводу у 2016 році зросла на 206306 тис.грн, або на 14,75%, а протягом наступного року – ще на 148503 тис.грн. Основною причиною стало щорічне підвищення собівартості реалізованої продукції, витрат на збут та адміністративних витрат підприємства. Протилежною виявилася лише динаміка інших операційних витрат заводу.

Найбільшу частку у загальному обсязі витрат займає собівартість реалізованої продукції, яка у 2017 році склала 82,01%. Її зростання у абсолютному вимірі протягом усього аналізованого періоду було обумовлено негативним впливом інфляції та зростанням цін на сировину та енергоресурси.

Аналогічна тенденція характерна і для динаміки витрат на збут. Так, за 2016 рік їх обсяг збільшився на 36533 тис.грн, а за 2017 рік - ще на 28589 тис.грн або на 29,7%. Причиною вказаного є диверсифікація продажів та зниження ризику концентрації, підприємство за останні три роки суттєво розширило свою присутність на багатьох регіональних ринках України. Одними із найбільших покупців компанії є її пов'язані сторони - дистриб'ютори, за операціями з якими компанії не передбачає ризиків, пов'язаних з концентрацією. Загальні продажі пов'язаним сторонам становили 521635 тис. грн. (26,8 %) та 400719 тис. грн. (22,6%) за 2016-2017 роки. Вище наведені види доходів були зменшені на безпосередньо пов'язані маркетингові послуги, отримані компанією у відповідності до бухгалтерської політики, яка застосовується компанією. Суми таких маркетингових послуг за звітні роки склали 53721 тис. грн. та 63643 тис. грн., відповідно.

Коментуючи динаміку фінансових результатів ПАТ «Житомирський маслозавод» варто відмітити, що збільшення розриву між прибутком операційної та звичайної діяльності на аналізованому підприємстві було обумовлено результатами фінансової та інвестиційної діяльності. Адже розрив збільшився через випереджаючи темпи нарощення фінансових та інвестиційних витрат над доходами від фінансової та інвестиційної діяльності.

Проте, динаміка чистого фінансового результату товариства за період дослідження виявилася нестійкою. Чистий прибуток маслозаводу за 2016 рік збільшився на 43,46% та скоротився за 2017 рік на 8,42% .

Отже, результати аналізу фінансових результатів ПАТ «Житомирський маслозавод» свідчать, що незважаючи на високу залежність економічних показників ПАТ «Житомирський маслозавод» від зовнішніх факторів (політичних, економічних, демографічних, сезонності) воно активно нарощує свої виробничі потужності та обсяги виробництва.

2.2 Аналіз ліквідності і платоспроможності ПАТ «Житомирський маслозавод»

Сучасна ринкова економіка, вимагає від підприємств фінансової стабільності, що є важливою передумовою успішного ведення господарської діяльності. Ліквідність підприємства є однією з головних ознак фінансової стабільності, а тому, служить важливою характеристикою фінансового стану підприємств. Проте, в сучасних ринкових умовах (особливо це актуально для нашої країни), далеко не кожне вітчизняне підприємство має достатньо ліквідних коштів для забезпечення погашення короткострокових зобов'язань.

Головними причинами незабезпечення ліквідності можуть бути:

- наявність дебіторської заборгованості;

- низька ефективність фінансово-господарської діяльності;
- порушення зобов'язань перед клієнтами;
- уповільнення оборотності оборотних коштів;
- нагромадження надлишкових товарних запасів.

Для підвищення ефективності управління ліквідністю підприємства необхідно здійснювати постійний контроль за тривалістю товарообороту, оскільки це дозволяє визначити потребу у фінансових ресурсах. В іншому випадку можна опинитися в ситуації, коли перспективне управлінське рішення не реалізується через несвоєчасне фінансування.

Важливе значення у підвищенні ефективності управління ліквідністю відіграє планування, постановка цілей для підприємства (збільшення частки ринку, збільшення обороту, збільшення прибутку і т.д.) і складання стратегічних планів для їх досягнення. Ретельно обґрунтований бізнес-план, для реалізації стратегії, дозволяє стежити за відповідністю планів реальному стану справ і, в разі виявлення невідповідностей, своєчасно на них реагувати. Крім того, ретельно складений бізнес-план дозволяє виявити періоди, протягом яких підприємство потребує додаткового фінансування для підтримки своєї ліквідності.

Особливу увагу необхідно звертати і на наступні чинники, які тим чи іншим чином позначаються на ліквідності підприємства:

- надмірні інвестиції - поширена помилкова думка, що успішним є те підприємство, яке інвестує багато і збільшує оборот. Кожне рішення щодо впровадження інвестицій необхідно заздалегідь детально проаналізувати. Оскільки, коли підприємство вдається до інвестицій, зменшується обсяг оборотного капіталу, а тому, перед прийняттям остаточного рішення необхідно переконатися, що при розміщенні коштів в основний капітал, не постраждає ліквідність;
- інвестиції за рахунок майбутніх грошових потоків - слід виявляти обережність у тих випадках, коли підприємство для того, щоб швидко отримати кошти, бере у клієнта передоплату і у відповідь погоджується

надавати певну послугу протягом тривалого періоду часу. При цьому, неочікуване зниження обсягів виробництва з відповідним скороченням вхідних грошових потоків та наявність вищевказаних зобов'язань негативно позначається на ліквідності підприємства.

Крім цього, з-поміж багатьох різних підходів, які посприяють підвищенню ефективності управління ліквідністю ПАТ «Житомирський маслозавод» й підтриманню ефективного управління господарською діяльністю виділяють, зокрема, такі:

- заміна кадрів на більш кваліфіковані і скорочення персоналу для зниження витрат на виробництво і підвищення конкурентоспроможності продукції, що випускається;

- інвентаризація активів підприємства;
- оптимізація дебіторської заборгованості;
- продаж незавершеного будівництва;
- продаж зайвого устаткування, матеріалів і залишків товарів;
- реструктуризація боргів перетворенням короткострокової заборгованості в довгострокові позики;

- запровадження прогресивних технологій, механізації та автоматизації виробництва;

- удосконалення організації праці;

- проведення капітального ремонту, модернізація основних засобів.

Крім радикальних напрямів підвищення рівня ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод», потрібно проводити пошук внутрішніх резервів по збільшенню прибутковості діяльності і досягненню беззбиткової роботи за рахунок більш повного використання виробничих потужностей підприємства, підвищення якості і конкурентоспроможності продукції, раціонального використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, скорочення непродуктивних витрат і втрат. Основну увагу при цьому необхідно приділити питанню ресурсозберігання - впровадження прогресивних норм, нормативів і ресурсозберігаючих технологій, організації

дієвого обліку і контролю за використанням ресурсів, вивчення і впровадження передового досвіду в здійсненні режиму економії, матеріального і морального стимулювання працівників за економію ресурсів і скорочення непродуктивних витрат і втрат.

Значну роль у виявленні резервів підвищення ліквідності підприємства відіграють результати маркетингового аналізу по вивченню попиту і пропозиції, ринків збуту і формування на цій основі оптимального асортименту і структури виробництва і реалізації продукції підприємства.

Дієвість управління багато в чому визначається здатністю реагувати на зміни, що загрожують нормальному функціонуванню підприємства, і не допускати виникнення ситуацій, здатних істотно знизити ліквідність активів підприємства. Це зумовлює необхідність постійного контролю за її показниками.

Так, наприклад, контролювати рівень коефіцієнта поточної ліквідності особливо важливо для підприємств, які швидко розвиваються. Адже в умовах достатності вільних фінансових ресурсів, як правило, зростають обсяги інвестицій в основний капітал. Проте, у разі їх низької ефективності може постраждати підприємство в цілому, адже оборотних коштів буде недостатньо для фінансування поточної діяльності.

Коефіцієнт термінової ліквідності вважається більш консервативним, порівняно з коефіцієнтом поточної ліквідності, оскільки при його розрахунку з оборотного капіталу виключені активи, які, як правило, важче реалізувати, і передоплати, повернення яких часто не можна вимагати.

У зв'язку з цим, відповідно до запропонованого у першому розділі дипломної роботи алгоритму методики оцінки результативності системи управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства здійснимо оцінку ліквідності балансу ПАТ «Житомирський маслозавод» та проаналізуємо часткові показники ліквідності маслозаводу.

Результати класифікації активів і пасивів аналізованого товариства для цілей оцінки ліквідності балансу представлено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7 – Ліквідність балансу ПАТ «Житомирський маслозавод» у 2015-2017 роках, тис. грн.

Актив	Роки			Пасив	Роки			Надлишок(+) або нестача (-) платіжних засобів		
	2015	2016	2017		2015	2016	2017	2015	2016	2017
A1	5207	2496	6609	П1	68886	88692	214081	-63679	-86196	-207472
A2	125835	183809	223981	П2	48066	75122	186962	77769	108687	37019
A3	129892	154015	206461	П3	1775	56145	120327	128117	97870	86134
A4	422425	579486	907933	П4	564632	699847	823614	142207	120361	-84319
Баланс	683359	919806	1344984	Баланс	683359	919806	1344984	x	x	x

Дані таблиці 2.6 свідчать, що баланс товариства не є абсолютно ліквідним. За період, що аналізується не виконується перша умова ліквідності, тобто на підприємстві $A_1 < П_1$. Тобто, спостерігається нестача найбільш ліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань на кінець 2015 року у сумі 63679 тис.грн., на кінець 2016 року – 86196 тис.грн., а на кінець 2017 року – 207472 тис.грн.

Протягом аналізованого періоду виконується друга умова ліквідності балансу, тобто $A_2 > П_2$. Це свідчить, що за рахунок майбутніх надходжень від дебіторів маслозавод має можливість погасити короткострокові кредити.

Виконується третя нерівність, адже для фінансування власної діяльності підприємство залучало довгострокові зобов'язання.

Постійні пасиви станом на кінець звітної періоду не перекривають вартість групи активів з найнижчим ступенем ліквідності, тобто $A_4 > П_4$. Аналіз ліквідності балансу, проведений за вищезазначеною схемою не відрізняється абсолютною точністю. Тому з метою комплексної оцінки ліквідності балансу доцільно застосовувати загальний показник платоспроможності:

$$K_{\text{Л}} = \frac{A_1 + 0,5A_2 + 0,3 A_3}{П_1 + 0,5П_2 + 0,3 П_3} \quad (2.1)$$

$$K_{Л2015} = \frac{5207 + 0,5 \times 125835 + 0,3 \times 129892}{68886 + 0,5 \times 48066 + 0,3 \times 1775} = 1,15$$

$$K_{Л2016} = \frac{2496 + 0,5 \times 183809 + 0,3 \times 154015}{88692 + 0,5 \times 75122 + 0,3 \times 56145} = 0,98$$

$$K_{Л2017} = \frac{6609 + 0,5 \times 223981 + 0,3 \times 206461}{214081 + 0,5 \times 186962 + 0,3 \times 120327} = 0,53$$

Наведені розрахунки свідчать, що у 2016 році проти 2015 року значення цього показника скоротилося на 0,17, що свідчить про зниження рівня платоспроможності маслозаводу та структури його активів і пасивів. Негативна тенденція зміни комплексного показника платоспроможності збереглася і у 2017 році порівняно з 2016 роком - зменшення показника на 0,045.

З метою прогнозування рівня платоспроможності ПАТ «Житомирський маслозавод» на короткострокову і довгострокову перспективу виходячи з рівня ліквідності оборотних активів підприємства побудуємо наступну таблицю (табл. 2.8).

Згідно даних таблиці 2.7, фінансовий стан ПАТ «Житомирський маслозавод» протягом 2015-2017 років в поточній, короткостроковій та довгостроковій перспективах характеризується як нормальний, тобто воно забезпечене стабільними джерелами фінансування поточної фінансово-господарської діяльності.

Для об'єктивної оцінки фінансового стану підприємства важливе значення має розрахунок та застосування часткових показників ліквідності. Вони дають можливість оцінити рівень платоспроможності підприємства на певний момент часу, а також у випадках виникнення надзвичайних ситуацій. З цією метою застосовують систему коефіцієнтів ліквідності, що розрізняються між собою розміром ліквідних активів та розглядаються як джерело покриття зобов'язань.

Таблиця 2.8 – Класифікація типів фінансової сталості, виходячи з ступеню ліквідності оборотних коштів ПАТ «Житомирський маслозавод» у 2015-2017 рр, тис. грн.

Тип тривалості	На дату складання балансу (поточна)	В короткостроковій перспективі	В довгостроковій перспективі
2015 рік			
Абсолютна фінансова стійкість	5207 > 68886	5207 > 116952	5207 > 118727
Нормальна фінансова стійкість	131042 > 68886	131042 > 116952	131042 > 118727
Передкризовий або критичний фінансовий стан	260934 > 68886	260934 > 116952	260934 > 118727
Кризовий фінансовий стан	260934 > 68886	260934 > 116952	260934 > 118727
2016 рік			
Абсолютна фінансова стійкість	2496 > 88692	2496 > 163814	2496 > 219959
Нормальна фінансова стійкість	186305 > 88692	186305 > 163814	186305 > 219959
Передкризовий або критичний фінансовий стан	340320 > 88692	340320 > 163814	340320 > 219959
Кризовий фінансовий стан	340320 > 88692	340320 > 163814	340320 > 219959
2017 рік			
Абсолютна фінансова стійкість	6609 > 13322	6609 > 401043	6609 > 521370
Нормальна фінансова стійкість	230590 > 214081	230590 > 401043	230590 > 521370
Передкризовий або критичний фінансовий стан	437051 > 214081	437051 > 401043	437051 > 521370
Кризовий фінансовий стан	437051 > 214081	437051 > 401043	437051 > 521370

Проілюструємо оцінку платоспроможності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 роки у таблиці 2.9.

Згідно даних таблиці 2.9 рівень ліквідності (платоспроможності) у 2015-2017 роках є низьким - майже всі часткові коефіцієнти ліквідності значно нижчі за прийняті у вітчизняній практиці фінансового аналізу нормативні значення.

Таблиця 2.9 – Динаміка часткових показників ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 рр.

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Відхилення	
				2016 р. від 2015 р.	2017 р. від 2016 р.
1. Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,045	0,015	0,016	-0,029	0,001
2. Коефіцієнт термінової ліквідності	1,120	1,137	0,575	0,017	-0,562
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	2,231	2,077	1,090	-0,154	-0,988
4. Коефіцієнт ліквідності коштів у розрахунках	1,076	1,122	0,558	0,046	-0,564
5. Коефіцієнт ліквідності запасів	1,111	0,940	0,515	-0,170	-0,425
6. Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості	0,478	0,356	0,326	-0,122	-0,030
7. Коефіцієнт мобільності активів	0,382	0,370	0,325	-0,012	-0,045
8. Коефіцієнт співвідношення активів	0,618	0,587	0,481	-0,030	-0,106

Так, про абсолютну ліквідність свідчить наявність у підприємства грошових коштів і короткострокових фінансових вкладень для покриття 20-30% короткострокових (поточних) зобов'язань. Проте, станом на кінець 2017 року маслозавод може погасити негайно лише 1,6%.

Коефіцієнт термінової ліквідності станом на кінець звітного періоду нижчий нормативу. Так, за період, що досліджується за рахунок дебіторської заборгованості товариство мало б змогу погасити лише 57,5% поточних зобов'язань.

Що стосується загального рівня платоспроможності, то цей показник за досліджуваний період мав аналогічну динаміку. Зокрема, у 2017 році значення коефіцієнту знизилося майже вдвічі і не відповідало встановленим нормативам.

Показник ліквідності запасів протягом періоду, що аналізується також не досягнув нормативного значення. Зменшення цього показника у 2017 році

проти 2016 року є небажаним і свідчить про зниження платоспроможності маслозаводу, тобто на підприємстві збільшується частка дебіторської заборгованості, а частка запасів зменшується, також збільшуються і поточні зобов'язання.

Коефіцієнт співвідношення кредиторської та дебіторської заборгованості показує, який розмір кредиторської заборгованості припадає на 1 грн. дебіторської. Так, у 2015 році на 1 грн. дебіторської заборгованості припадало 4,78 грн кредиторської заборгованості, у 2016 році - 3,56 грн., а у 2017 році лише 3,26 грн. Незважаючи на тенденцію незначного скорочення показника варто відмітити, що дебіторська заборгованість більше ніж у 2 рази перевищує кредиторську. Перевищення дебіторської заборгованості над кредиторською означає відволікання коштів з господарського обороту і в подальшому може призвести до необхідності залучення дорогих кредитів банку і позик для забезпечення поточної виробничо-господарської діяльності підприємства.

Зростання дебіторської заборгованості та її частки в оборотних активах ПАТ «Житомирський маслозавод» свідчить про неефективну кредитну політику підприємства до покупців та про неплатоспроможність частини покупців.

Для характеристики найближчої перспективи зміни рівня поточної платоспроможності ПАТ «Житомирський маслозавод» проведемо розрахунок коефіцієнта відновлення (втрата) платоспроможності (табл.2.10).

Зниження ж рівня платоспроможності аналізованого підприємства на кінець 2017 року передбачає розрахунок коефіцієнта втрати платоспроможності. Саме його величина дозволяє зробити висновок, що у підприємства в найближчий час існує реальна загроза втратити платоспроможність протягом наступних трьох місяців.

Отже, результати аналізу платоспроможності ПАТ «Житомирський маслозавод» доводять, що незважаючи на можливості керівництва маслозаводу забезпечувати роботу підприємства в умовах дефіциту

грошових коштів, платоспроможність та ефективність діяльності акціонерного товариства є низькими.

Таблиця 2.10 – Прогнозування платоспроможності ПАТ «Житомирський маслозавод»

Показники	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Оптимальне значення	Можливі рішення		
					2015 рік	2016 рік	2017 рік
Коефіцієнт загальної ліквідності	2,231	2,077	1,090	≥ 2	Структура балансу незадовільна		
Коефіцієнт забезпеченості поточних активів власним оборотним капіталом	0,552	0,519	0,082	$> 0,1$	Структура балансу незадовільна		
Коефіцієнт втрати платоспроможності	x	x	0,915	≤ 1	Підприємство має реальну можливість втрати платоспроможності		
Коефіцієнт відновлення платоспроможності	x	1,077	x	> 1	Підприємство має реальну можливість відновити платоспроможність		

Враховуючи відповідність у 2016 році значень коефіцієнта загальної ліквідності та коефіцієнта забезпеченості поточних активів власним оборотним капіталом оптимальним значенням, доцільним є розрахунок коефіцієнта відновлення платоспроможності.

2.3 Вплив ліквідності і платоспроможності на якість фінансового менеджменту ПАТ «Житомирський маслозавод»

Якісний фінансовий менеджмент на підприємстві можливий лише за умови забезпечення стійкості фінансової системи в цілому, а не тільки її окремих елементів і підсистем. Заснований на взаємопов'язаній системі принципів він сприяє формуванню злагодженої системи управління, взаємозв'язку різних сфер управління підприємством, зростанню ресурсного

потенціалу підприємства, його продуктивності та забезпечує постійне накопичення власного капіталу. Ефективність виконання цих принципів на підприємстві можна дослідити, провівши аналіз загальних показників діяльності підприємства, фінансових ресурсів, а також дослідивши його платоспроможність.

Варто зазначити, що проведений у попередніх підрозділах дипломної роботи аналіз виявив багато недоліків, стрибкоподібну негативну динаміку основних показників діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод», що свідчить про неефективне фінансове управління на підприємстві. Основною причиною є недотримання принципів фінансового менеджменту. Якщо не виконується хоча б один з них, він тягне за собою наслідки, пов'язані з погіршенням фінансової ситуації на підприємстві.

Вирішення проблем, пов'язаних із необхідністю поліпшення фінансового стану, неможливе без дослідження впливу факторів на основні його параметри. Саме тому важливим завданням розробки та обґрунтування управлінських рішень щодо управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства є визначення та оцінка впливу факторів на формування їх рівня. В цілому факторний аналіз можна здійснювати за окремими параметрами фінансового стану підприємства (ліквідністю, платоспроможністю, прибутковістю) а також комплексно на основі використання інтегральних показників. Результати факторного аналізу доповнюють висновки про стан ліквідності і платоспроможності підприємства.

Вплив факторів на основні складові фінансового стану підприємства може бути досліджений з використанням різноманітних економіко-математичних моделей. Зокрема, залежність рівня платоспроможності господарюючого суб'єкта від впливу факторів першого і другого порядку можна проаналізувати на основі моделі факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності, яку пропонує Г.В. Савицька [69] (рис. 2.5).

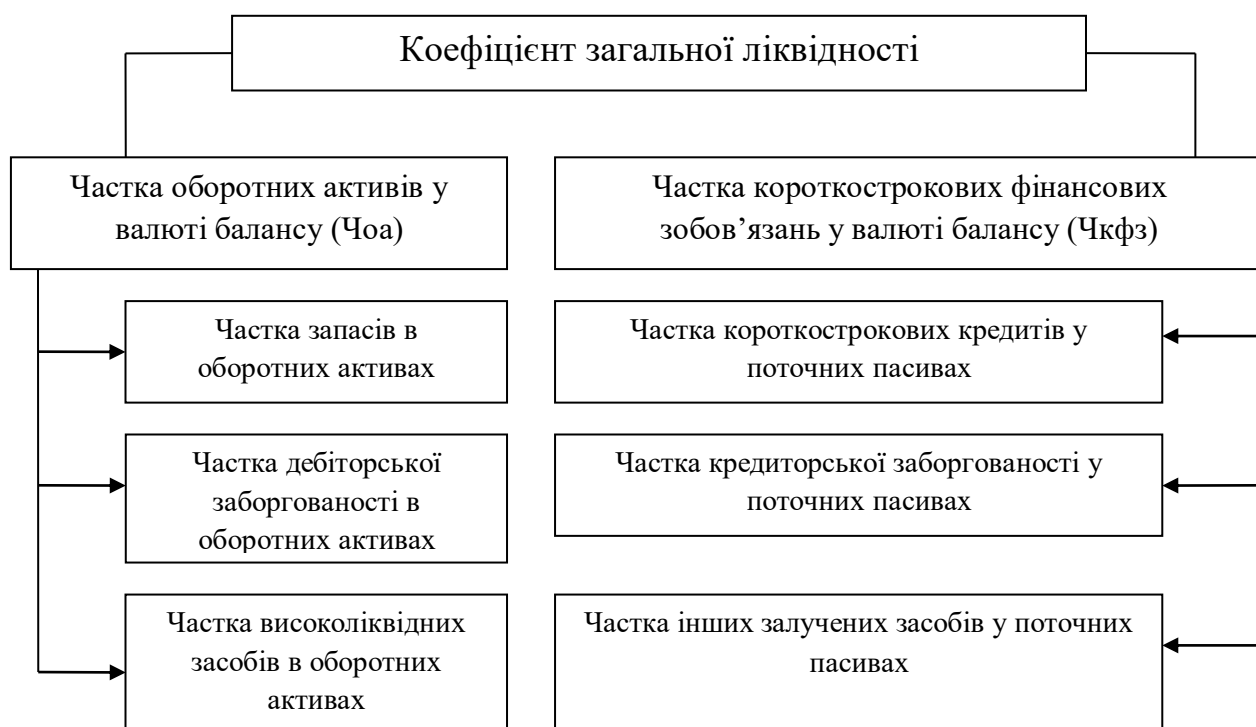

Рисунок 2.5 – Структурно-логічна модель факторного аналізу коефіцієнта загальної ліквідності [69]

На першому етапі аналізу впливу факторів на рівень ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод» розраховано, як змінився коефіцієнт ліквідності за рахунок факторів першого порядку: частки оборотних активів і поточних зобов'язань (табл. 2.11).

Таблиця 2.11 – Розрахунок впливу факторів першого порядку на рівень загальної ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 рр.

Показник	2015 р.	2016 р.	2017 р.	Відхилення, (+,-)	
				2016 р. порівняно з 2015 р.	2017 р. порівняно з 2016 р.
1. Частка оборотних активів у валюті балансу	0,382	0,370	0,325	-0,012	-0,045
2. Частка короткострокових зобов'язань у валюті балансу	0,171	0,178	0,298	0,007	0,120
3. Коефіцієнт загальної ліквідності	2,231	2,077	1,090	-0,154	-0,988
Скорегований показник				2,162	1,825
Зміни рівня загальної ліквідності за рахунок:					
зміни частки оборотних активів у валюті балансу, п.п.				-0,069	-0,253
зміни частки короткострокових зобов'язань у валюті балансу, п.п.				-0,084	-0,735

Розрахунки свідчать, що рівень загальної ліквідності підприємства станом на кінець 2016 року порівняно з 2015 змінювався за рахунок зміни як частки оборотних активів у їх загальному обсязі, так і поточних зобов'язань. За рахунок скорочення частки оборотних активів у їх загальному обсязі на 0,012 п.п. рівень поточної ліквідності підприємства знизився на 0,069.

Зростання ж частки короткострокових зобов'язань підприємства на 0,007 п. п. призвело до зниження рівня поточної платоспроможності на 0,084. В загальному підсумку рівень поточної ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2016 рік порівняно з 2015 роком знизився на 0,157 п. п.

Аналогічною виявилася ситуація і у 2017 році. Скорочення частки оборотних активів у їх загальному обсязі на 0,045 п. п. зумовило зниження рівня поточної ліквідності підприємства на 0,253. Зростання ж частки короткострокових зобов'язань підприємства на 0,120 п. п. спричинило зниження рівня поточної платоспроможності на 0,735. В загальному підсумку рівень поточної ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2017 рік порівняно з 2016 роком знизився на 0,988 п. п.

Щоб з'ясувати, як пливали на динаміку оборотних активів і поточних зобов'язань і, зрештою, на формування загальної ліквідності товариства фактори другого порядку (частки окремих складових оборотних активів і поточних зобов'язань), можна скористатися способом пропорційного поділу приросту факторів першого порядку. Для цього частку кожної статті оборотних активів у загальній зміні їхньої суми слід помножити на приріст коефіцієнта загальної ліквідності за рахунок цього фактора. Результати розрахунку впливу факторів другого порядку на рівень загальної ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 роки представлено в табл. 2.12.

Як свідчать результати розрахунків, серед факторів другого порядку у 2016 році на зміну частки оборотних активів у їх загальному обсязі впливали зміни обсягу запасів, дебіторської заборгованості та грошових коштів і поточних фінансових зобов'язань підприємства. Зокрема:

Таблиця 2.12 – Розрахунок впливу факторів другого порядку на рівень загальної ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 рр.

Показник	у 2016 р. порівняно з 2015 р.				у 2017 р. порівняно з 2016 р.			
	абсолютний приріст (+,-)	частка фактора у загальній сумі приросту, %	розрахунок впливу	рівень впливу	абсолютний приріст (+,-)	частка фактора у загальній сумі приросту, %	розрахунок впливу	рівень впливу
1. Зміни оборотних активів всього,	79386	100,000	2,162-2,231	-0,069	96731	100,000	1,825-2,077	-0,253
у тому числі за рахунок факторів:								
1.1. зміни запасів	24123	30,387		-0,021	52446	54,218		-0,1371
1.2. зміни дебіторської заборгованості	57974	73,028		-0,051	40172	41,530		-0,105
1.3. зміни грошових коштів і поточних фінансових вкладень	-2711	-3,415		0,002	4113	4,252		-0,0108
2. Зміни поточних зобов'язань всього,	46862	100,000	2,077-2,162	-0,084	237229	100,000	1,090-1,825	-0,7348
у тому числі:								
2.1. кредитів банку	27056	57,735		-0,049	111840	47,144		-0,3464
2.2. кредиторської заборгованості	18700	39,904		-0,034	123411	52,022		-0,3822
2.3. інших поточних зобов'язань	1106	2,360		-0,002	1978	0,834		-0,0061

– у результаті зростання залишків запасів товариства на 24123 тис. грн., частка оборотних активів у їх загальному обсязі зросла, що забезпечило скорочення за аналізований період рівня результативного показника на 0,021;

– збільшення розміру дебіторської заборгованості на 57974 тис. грн. забезпечило приріст частки оборотних активів у їх загальному обсязі майже на 40% та зумовило скорочення загального показника платоспроможності на 0,051;

– зростання суми грошових коштів і поточних фінансових інвестицій на 2711 тис. грн. сприяло підвищенню результативного показника на 0,002 п.п.

Динаміку змін частки кредиторської заборгованості у загальному обсязі капіталу ПАТ «Житомирський маслозавод» обумовлювали зміни обсягу короткострокових кредитів банку, кредиторської заборгованості, а також інших поточних зобов'язань.

За даними табл. 2.12, збільшення кредиторської заборгованості товариства у 2016 році порівняно з 2015 роком на 18700,0 тис. грн. сприяло скороченню частки поточних зобов'язань у структурі капіталу підприємства на 0,034 п.п.

Збільшення короткострокових кредитів банку на 27056,0 тис. грн. забезпечило 4,9% скорочення результативного показника, інших поточних зобов'язань – ще 0,2%.

Вплив факторів другого порядку на зміни часток поточних активів і поточних зобов'язань у загальному обсязі капіталу ПАТ «Житомирський маслозавод» у 2017 році порівняно з 2016 роком було проаналізовано аналогічним чином. Розрахунки показали, що основним фактором, який спричинив скорочення частки оборотних активів у їх загальному обсязі у 2017 році виявилось стрімке зростання на 52446 тис. грн. залишків запасів маслозаводу.

Зростання частки поточних зобов'язань обумовило нарощення кредиторської заборгованості на 123411 тис. грн., що становило основну

частину від'ємної зміни фактора, збільшення розміру банківських кредитів на 111840 тис. грн. забезпечило 47,14% приросту показника, збільшення інших поточних зобов'язань на 1978 тис. грн. призвело до зменшення результативного показника на 0,006 п.п. Загальне ж зменшення частки поточних зобов'язань у структурі капіталу товариства становило 0,735 п.п.

Таким чином, результати факторного аналізу доводять наявність тісної залежності між показниками структури поточних активів і короткострокових зобов'язань та рівнем загальної ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод».

В нашому випадку принципи інтегрованості із загальною системою управління підприємством та комплексний характер прийняття управлінських рішень не виконуються в повній мірі, оскільки ми маємо недостатній рівень платоспроможності маслозаводу. Тому доцільним, на нашу думку, є дослідження залежності показників поточної платоспроможності від коефіцієнтів перспективної платоспроможності з метою прогнозування його загального рівня, що дозволить приймати обґрунтовані та оптимальні управлінські рішення щодо зміни структури капіталу.

В результаті проведеного в розділі 1 дослідження теоретичних основ управління платоспроможністю було виявлено, що стабільна короткострокова платоспроможність забезпечується фінансовою стійкістю підприємства, тобто, його перспективною платоспроможністю, яка, насамперед, визначається збалансованістю активів і пасивів. З метою формалізації взаємозв'язку між короткостроковою та довгостроковою платоспроможністю побудуємо моделі залежності показників поточної платоспроможності від коефіцієнтів перспективної платоспроможності.

Для побудови багатofакторних регресійних моделей скористаємося розрахованими значеннями показників ПАТ «Житомирський маслозавод», за період 2013–2017 рр., які представлені в таблиці 2.13.

Таблиця 2.13 – Вихідні дані для регресійного аналізу залежності поточної платоспроможності ПАТ «Житомирський маслозавод» від зміни структури джерел фінансування

Рік	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	Коефіцієнт поточної ліквідності	Коефіцієнт автономії	Коефіцієнт маневрування власного капіталу	Коефіцієнт фінансового ризику
2013	0,019	1,758	0,721	1,068	0,225
2014	0,020	1,821	0,785	1,060	0,273
2015	0,045	2,231	0,826	0,902	0,210
2016	0,015	2,077	0,761	0,873	0,314
2017	0,016	1,090	0,612	5,734	0,633

При цьому, з метою забезпечення вимог регресійного аналізу було збільшено період дослідження до 5 років.

Для оцінки залежності поточної платоспроможності від зміни структури джерел фінансування залежною змінною оберемо коефіцієнт абсолютної платоспроможності, а факторами впливу – коефіцієнт автономії підприємства, коефіцієнт маневрування власного капіталу та коефіцієнт фінансового ризику (фінансового леверіджу). Ці незалежні змінні не є мультиколінеарними.

Побудована за допомогою функції «Аналіз даних» табличного процесору Excel багатфакторна модель залежності коефіцієнта абсолютної ліквідності від показників перспективної платоспроможності має вигляд:

$$Y = - 0,1297 + 0,2238 X_1 + 0,0165 X_2 - 0,1356 X_3 \quad (2.3)$$

де Y – коефіцієнт абсолютної платоспроможності;

X_1 – коефіцієнт автономії;

X_2 – коефіцієнт маневрування власного капіталу;

X_3 – коефіцієнт фінансового ризику.

Як видно з наведеного вище рівняння залежності, на коефіцієнт абсолютної платоспроможності ПАТ «Житомирський маслозавод»,

найбільший вплив має коефіцієнт автономії, найменший – коефіцієнт фінансового ризику, помірне значення – коефіцієнту маневрування власного капіталу. При цьому, звернемо увагу, що очікуване значення коефіцієнту абсолютної ліквідності при усуненні впливу чинників, задіяних в моделі, є від’ємним та становить – 0,1297, що свідчить про можливість погашення всіх короткострокових зобов’язань лише за умови повного використання всіх оборотних активів, а також ліквідації необоротних активів.

Одержане рівняння регресії відповідає всім вимогам, які висувають до оцінки його якості. Зокрема, значення коефіцієнта детермінації вказує на те, що 95,23 % варіації коефіцієнта абсолютної платоспроможності в представленому для аналізу ряді динаміки пояснюється дією обраних факторів та даною моделлю.

Якісний рівень адекватності даної моделі підтверджується низькими значеннями відхилень прогнозованих на її основі показників від фактичних (табл. 2.14), а також високим коефіцієнтом детермінації (95,23%).

Дану багатofакторну регресійну модель можна використовувати для прогнозування залежної змінної, а також для оцінки впливу запланованих заходів щодо зміни структури капіталу (залучення додаткових власних або позикових джерел фінансування) на платоспроможність.

Таблиця 2.14 – Динаміка фактичних і змодельованих показників абсолютної ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2013-2017 роки

Рік	Факт	Модель	Відхилення
2013	0,019	0,019	0,000
2014	0,020	0,026	0,006
2015	0,045	0,042	-0,003
2016	0,015	0,012	-0,003
2017	0,016	0,016	0,000

Так, при прирості коефіцієнта автономії на 1% коефіцієнт абсолютної ліквідності зросте на 1,79% , при прирості коефіцієнта маневрування власного капіталу на 1% – на 0,41%, а при прирості коефіцієнта фінансового ризику на 1% – лише на 0,23%.

За допомогою регресійного моделювання нами також визначимо залежність термінової платоспроможності підприємства від зміни рівня його перспективної платоспроможності, тобто від структурних зрушень у складі джерел фінансування. В цьому випадку при збереженні всіх трьох виділених факторів впливу у якості залежної змінної нами обрано коефіцієнт покриття. Багатофакторна модель залежності цього коефіцієнта від показників перспективної платоспроможності має вигляд:

$$Y = -0,8597 + 3,5738 X_1 - 0,1258 X_2 + 0,7509 X_3 \quad (2.2)$$

де Y – коефіцієнт загальної ліквідності;

X_1 – коефіцієнт автономії;

X_2 – коефіцієнт маневрування власного капіталу;

X_3 – коефіцієнт фінансового ризику.

Як видно з наведеного вище рівняння коефіцієнт покриття досліджуваного підприємства характеризується прямою позитивною залежністю від зміни обраних факторних ознак. Так, при зростанні коефіцієнта автономії на 1% коефіцієнт загальної ліквідності зросте на 3,26%, при аналогічній зміні коефіцієнтів маневреності власного капіталу та фінансового ризику – на 0,88% та 0,41% відповідно.

Звернемо увагу, що саме зміна структури капіталу підприємства є головним чинників формування поточної платоспроможності досліджуваного підприємства, оскільки очікуване значення коефіцієнту покриття при усуненні впливу чинників, задіяних в моделі, є від'ємним та становить – 0,8597, що свідчить про можливість погашення всіх короткострокових зобов'язань лише за умови повного використання всіх оборотних активів, а також ліквідації необоротних активів в обсягах, що відповідають 85,97% цих зобов'язань.

Якісний рівень адекватності даної моделі підтверджується низькими значеннями відхилень прогнозованих на її основі показників від фактичних (табл. 2.15), а також високим коефіцієнтом детермінації (96,26%).

Таблиця 2.15 – Динаміка фактичних і змодельованих показників загальної ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2013-2017 роки

Рік	Факт	Модель	Відхилення
2013	1,758	1,752	-0,006
2014	1,821	2,019	0,198
2015	2,231	2,138	-0,093
2016	2,077	1,986	-0,091
2017	1,090	1,083	-0,007

Таким чином, використовуючи дані багатофакторні моделі, можна спрогнозувати платоспроможність підприємства залежно від головних показників фінансової стійкості (перспективної платоспроможності), що дозволить приймати обґрунтовані та оптимальні управлінські рішення щодо зміни структури капіталу.

Висновки за розділом 2

1. У процесі оцінки загальних тенденцій фінансово-господарської діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод», за результатами аналізу фінансового стану підприємства виявлено, що протягом аналізованого періоду структура капіталу в цілому відповідає прийнятому у вітчизняній практиці оптимальному значенні щодо співвідношення власного і позикового капіталу (коефіцієнт автономії вищий за 0,5). Основна частина майна фінансується за рахунок власного капіталу.

Коментуючи динаміку фінансових результатів ПАТ «Житомирський маслозавод» варто відмітити, що збільшення розриву між прибутком операційної та звичайної діяльності на аналізованому підприємстві було обумовлено результатами фінансової та інвестиційної діяльності. Адже

розрив збільшився через випереджаючи темпи нарощення фінансових та інвестиційних витрат над доходами від фінансової та інвестиційної діяльності.

2. Результати аналізу абсолютних показників ліквідності засвідчують нормальний фінансовий стан ПАТ «Житомирський маслозавод» протягом 2015-2017 років як у поточній, так і у короткостроковій та довгостроковій перспективах, тобто воно забезпечене стабільними джерелами фінансування поточної фінансово-господарської діяльності. В той же час рівень ліквідності (платоспроможності) у 2015-2017 роках, який діагностовано за відносними показниками платоспроможності є низьким - майже всі часткові коефіцієнти ліквідності значно нижчі за прийняті у вітчизняній практиці фінансового аналізу нормативні значення. Станом на кінець 2017 року маслозавод може погасити негайно лише 1,6%, за рахунок дебіторської заборгованості - лише 57,5% поточних зобов'язань

3. Результати факторного аналізу доводять наявність тісної залежності між показниками структури поточних активів і короткострокових зобов'язань та рівнем загальної ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод».

Виявлено, що стабільна короткострокова платоспроможність забезпечується фінансовою стійкістю підприємства, тобто, його перспективною платоспроможністю, яка, насамперед, визначається збалансованістю активів і пасивів. З метою формалізації взаємозв'язку між короткостроковою та довгостроковою платоспроможністю побудовано моделі залежності показників поточної платоспроможності від коефіцієнтів перспективної платоспроможності.

Якісний рівень адекватності побудованих моделей підтверджується низькими значеннями відхилень прогнозованих на її основі показників від фактичних, а також високими коефіцієнтами детермінації.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ Й ПЛАТОСПРОМОЖНІСТЮ ПАТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД»

3.1 Оптимізація показників ліквідності балансу ПАТ «Житомирський маслозавод» на основі їх нормування

Важливим завданням для досліджуваного підприємства є збалансування обсягів залученням різних джерел фінансування його діяльності з напрямками їх владання в майно, відповідно до базових принципів фінансування. Його розв'язання вимагає чіткого уявлення щодо оптимальної структури балансу ліквідного, платоспроможного та фінансово стійкого підприємства, всі відносні показники оцінки якого відповідають нормативним значенням, орієнтуючись на яку фінансові менеджери можуть приймати рішення щодо доцільності нарощення або скорочення тих або інших складових активів та пасивів.

Певні спроби такої оптимізації проводилися російськими науковцями, але їх висновки і рекомендації не можуть бути впроваджені в практику фінансового менеджменту українських підприємств через відмінність в формі балансового звіту та розбіжності в офіційних нормативах значень окремих коефіцієнтів.

Вихідна ідея процедури оптимізації балансу – погляд на всі відносні показники через призму оцінки ліквідності, тобто вираз обсягів складових агрегованого балансу за допомогою результатів групування активів за ступенем ліквідності, а пасивів – за строками погашення (утворення).

В процесі оптимізації ми спиратимемося на нормативи показників в методичних розробках Міністерства фінансів України та Міністерства економіки України (табл. 3.1) [66, 67].

Таблиця 3.1 – Порівняльна таблиця показників фінансового стану підприємства, для яких встановлено нормативні значення [66,67]

Назва показника	Нормативне значення
Методика Міністерства економіки України [66]	
Коефіцієнт поточної (загальної) ліквідності	$\geq 1,5$
Коефіцієнт покриття	> 1
Коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності)	$0,1-0,2$
Власні оборотні активи (ВОА)	> 0
Частка власних оборотних коштів у покритті запасів, %	$> 50 \%$
Коефіцієнт забезпечення власними засобами	$\geq 0,1$
Коефіцієнт фінансової автономії	$\geq 0,5$
Методика Міністерства фінансів України [67]	
Коефіцієнт покриття	> 1
Коефіцієнт швидкої ліквідності	$0,6-0,8$
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	> 0
Чистий оборотний капітал, тис. грн.	> 0
Коефіцієнт платоспроможності (автономії)	$> 0,5$
Коефіцієнт фінансування	< 1
Коефіцієнт забезпеченості власними оборотними засобами	$> 0,1$
Коефіцієнт маневреності власного капіталу	> 0

Наведені у таблиці нормативні показники дозволяють визначити нормативні значення питомої ваги окремих складових активів та пасивів в балансі, який повністю задовольняє встановленим вимогам щодо необхідного рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості (табл. 3.2).

В процесі моделювання приймемо в такі умовні позначення: Б – валюта балансу, НА – необоротні активи, ОА – оборотні активи, ВМП – витрати майбутніх періодів, З – запаси, ГК – грошові кошти та їх еквіваленти, ПФІ – поточні фінансові інвестиції, ВК – власний капітал, ЗНВП – забезпечення наступних витрат і платежів, ДЗ – довгострокові зобов'язання, ПЗ – поточні зобов'язання, ДМП – доходи майбутніх періодів

Коефіцієнт абсолютної ліквідності нормує обсяг грошових коштів та поточних фінансових інвестицій у розрахунку на 1 грн. поточних зобов'язань:

$$0,1 \geq \frac{A_1}{\Pi_1 + \Pi_2} \geq 0,2 \quad (3.1)$$

Відповідно, якщо виразити поточні зобов'язання через обсяг найбільш ліквідних активів, отримаємо:

$$5A_1 \leq \Pi_1 + \Pi_2 \leq 10A_1 \quad (3.2)$$

Таким чином, у нормально працюючого підприємства поточні зобов'язання в 5÷10 разів перевищують суму вкладень в поточні фінансові інвестиції та грошові кошти. В Методичних рекомендаціях щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства [66] наведено нормативні значення для коефіцієнтів поточної ліквідності та покриття, які різняться лише на обсяг витрат майбутніх періодів у розрахунку на 1 грн. поточних зобов'язань.

Нормативне обмеження щодо обсягів витрат майбутніх періодів впливає з відповідної системи нерівностей:

$$\frac{ВМП}{\Pi_1 + \Pi_2} \leq 0,5 \quad (3.3)$$

З урахуванням визначених вище обмежень щодо обсягів поточних зобов'язань, отримаємо:

$$2,5A_1 \leq ВМП \leq 5A_1 \quad (3.4)$$

Тобто, відповідно до встановлених граничних значень коефіцієнтів ліквідності, витрати майбутніх періодів на підприємстві мають перевищувати найбільш ліквідні активи в 2,5÷5 рази. Представлені в Порядку здійснення аналізу фінансового стану підприємств, що підлягають приватизації граничні значення коефіцієнта швидкої ліквідності дозволяють сформулювати таку нерівність:

$$0,6 \geq \frac{A_1 + A_2 + ВМП}{\Pi_1 + \Pi_2} \geq 0,8 \quad (3.5)$$

Враховуючи, формулу 3.1 отримаємо наступне співвідношення:

$$0,1 \leq \frac{A_1+A_2}{\Pi_1+\Pi_2} \leq 0,8 \quad (3.6)$$

а з врахуванням граничних обмежень для коефіцієнта абсолютної ліквідності (1):

$$0 \leq \frac{A_2}{\Pi_1+\Pi_2} \leq 0,1 \quad (3.7)$$

Звідки отримаємо, що:

$$0 \leq A_2 \leq 0,1 (\Pi_1+\Pi_2) \quad (3.8)$$

Тобто, згідно з прийнятими в Україні граничними рівнями показників ліквідності активи високої ліквідності (поточна дебіторська заборгованість) у підприємства не може перевищувати обсяг грошових коштів і поточних фінансових інвестицій. Із системи нерівностей (3.3), (3.10) та нормативного обмеження щодо коефіцієнта поточної ліквідності знайдемо граничний діапазон для формування обсягу запасів і витрат:

$$1,2 (\Pi_1+\Pi_2) \leq A_3 \leq 1,4 (\Pi_1+\Pi_2) \quad (3.9)$$

З врахуванням (3.4) отримаємо, що:

$$6A_1 \leq A_3 \leq 14A_1 \quad (3.10)$$

Тобто активи низької ліквідності мають у нормально функціонуючого підприємства перевищувати найбільш ліквідні в 6÷14 рази. При цьому,

враховуючи встановлені нами граничні обмеження на обсяг витрат майбутніх періодів (3.2), отримаємо, що:

$$3,5A_1 \leq 3 \leq 9A_1 \quad (3.11)$$

Отже, запаси підприємства мають перевищувати грошові кошти і поточні фінансові інвестиції в $3,5 \div 9$ рази. Узагальнення отриманих оцінок щодо нормативних значень обсягів активів 2-ої та 3-ої групи (3.8) і (3.9) дозволяє стверджувати, що загальна сума оборотних активів підприємства з врахуванням прирівняних до них витрат майбутніх періодів має перевищувати найбільш ліквідні активи в $7 \div 16$ разів, тобто:

$$7A_1 \leq A_1 + A_2 + A_3 \leq 16A_1 \quad (3.12)$$

а, в свою чергу, з огляду на нерівність (3.6) обсяг оборотних активів без витрат майбутніх періодів у нормально працюючого підприємства має становити від 4,5 до 11 обсягів вкладень в грошові кошти та поточні фінансові інвестиції:

$$4,5A_1 \leq A_1 + A_2 + A_3 - \text{ВМП} \leq 11A_1 \quad (3.13)$$

Безпосередньо виразити через обсяг найбільш ліквідних активів необхідний обсяг постійних джерел фінансування і необоротних активів досить складно. З цією метою спробуємо виразити обсяги прирівняних до власного складових капіталу через обсяги постійних пасивів та найбільш ліквідних активів. Для цього скористаємося нормативним значенням коефіцієнта фінансової автономії та отриманим діапазоном зміни обсягів оборотних активів. Проте, з огляду на те, що обсяги доходів майбутніх періодів та забезпечень майбутніх витрат і платежів не можуть бути від'ємною величиною, отримаємо систему обмежень:

$$П_4 \geq 16 A_1 \quad (3.14)$$

Таким чином, ми отримали мінімальний необхідний обсяг постійних пасивів, нормований за наявними залишками грошових коштів і поточних фінансових інвестицій. Це обмеження накладене на нерівність (3.17) дозволяє знайти граничні значення для обсягів необоротних активів підприємства:

$$14,9A_1 \leq A_4 \leq 15,55A_1 \quad (3.15)$$

Узагальнюючи отримані обмеження обсягів активів, згрупованих за ознакою ліквідності, маємо змогу виразити валюту балансу у найбільш ліквідних активах:

$$21,9A_1 \leq A_1 + A_2 + A_3 + A_4 \leq 31,55A_1 \quad (3.16)$$

Ця нерівність дозволяє визначити необхідний обсяг довгострокових джерел для нормального функціонування підприємства:

$$16,9A_1 \leq П_3 + П_4 \leq 21,55A_1 \quad (3.17)$$

Тобто сукупний обсяг довгострокових та постійних пасивів на підприємстві має коливатися в межах від 16,9 до 21,55 обсягів найбільш ліквідних активів. Наведені розрахунки дозволяють визначити нормативні значення питомої ваги окремих складових активів та пасивів в балансі, який повністю задовольняє встановленим вимогам щодо необхідного рівня ліквідності, платоспроможності та фінансової стійкості (табл. 3.2).

Як видно з табл. 3.2, зниження нормативів ліквідності призводить до формування важкої структури балансу, а зменшення вимог щодо рівня

власного і прирівняного до нього капіталу призводять до нарощення частки довгострокових зобов'язань.

Таблиця 3.2 – Нормативи структури агрегованого балансу для забезпечення необхідного рівня платоспроможності [38]

Показник	Питома вага в балансі, за нижньою межею граничних значень %	Питома вага в балансі, за верхньою межею граничних значень %
Валюта балансу	100,00	100,00
Постійні та довгострокові пасиви	77,17	68,30
з них: постійні пасиви	73,06	68,30
Поточні зобов'язання	22,83	31,70
Необоротні активи	68,04	49,29
Оборотні активи	20,55	34,87
Запаси і витрати	27,40	44,37
З них: запаси	15,98	28,53
Витрати майбутніх періодів	11,42	15,85
Поточна дебіторська заборгованість	0,00	3,17
Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	4,57	3,17
Власні оборотні активи	2,05	3,49

При цьому встановленні в офіційно затверджених методиках мінімально припустимі значення коефіцієнтів ліквідності припускають визнання нормально функціонуючими підприємства з відсутнім чистим оборотним капіталом, оскільки для нижньої межі нормативів поточні зобов'язання на 0,5 обсягів найбільш ліквідних активів перевищують оборотні активи.

Таким чином, для забезпечення платоспроможності не тільки в короткостроковій, а й у довгостроковій перспективі керівництву ПАТ «Житомирський маслозавод» необхідно вжити заходи щодо досягнення збалансованості пропорцій співвідношення між ключовими елементами активів і пасивів.

Проведемо оптимізацію балансу досліджуваного підприємства за критерієм забезпечення поточної та перспективної платоспроможності. При цьому будемо виходити з наявного обсягу абсолютно ліквідних активів, оскільки при незмінності ринкової кон'юнктури та без додаткового

залучення позикових джерел підприємство має обмежені можливості щодо їх нарощення (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Оптимальний баланс ПАТ «Житомирський маслозавод» з урахуванням нормативів структури агрегованого балансу

Показники	Оптимальний баланс, тис. грн.		Фактично у 2018 р., тис. грн.	Відхилення від верхньої межі	
	За нижньою межею граничних значень	За верхньою межею граничних значень		тис. грн.	%
Валюта балансу	1344984	1344984	1344984	х	х
Постійні та довгострокові пасиви	1037924	918624	943941	25317	2,76
з них: постійні пасиви	982645	918624	823614	-95010	-10,34
Поточні зобов'язання	307060	426360	401043	-25317	-5,94
Необоротні активи	915127	662943	907933	244990	36,95
Оборотні активи	276394	468996	437051	-31945	-6,81
Запаси і витрати	368526	596769	206461	-390308	-65,40
з них: запаси	214928	383724	206461	-177263	-46,20
Витрати майбутніх періодів	153597	213180	384	-212796	-99,82
Поточна дебіторська заборгованість	0	42636	223597	180961	424,43
Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	61466	42636	6609	-36027	-84,50
Робочий капітал	27572	46940	36008	-10932	-23,29

Як видно з представлених у таблиці 3.3 розрахунків, сформований обсяг постійних активів маслозаводу на 10,34% нижче оптимально необхідного.

Протилежна ситуація характерна для поточної дебіторської заборгованості підприємства. Так, її обсяг за верхньою межею граничних значень показників ліквідності не повинен перевищувати 42636 тис.грн. В той же час спостерігаємо, що у 2017 році її величина у 5,25 разі перевищувала оптимальний обсяг.

Найбільш вагомі диспропорції спостерігаються за оборотними активами, і відповідно його складовими, насамперед, виробничими запасами.

Зауважимо, що збільшувати оборотні активи можна лише в межах, необхідних для досягнення оптимальної величини робочого капіталу з врахуванням обсягів скорочення поточної заборгованості, яка на 25317 тис. грн. нижча за оптимальне для підприємства з даною величиною абсолютних активів значення.

З метою оптимізації балансу підприємства нами пропонується:

- провести рефінансування поточної дебіторської заборгованості в обсязі 180961 тис. грн., вивільненні кошти якої спрямувати на погашення кредиторської заборгованості та інвестувати у створення додаткових запасів в межах необхідних для забезпечення нарощення обсягу виробництва і реалізації продукції маслозаводу;

- збільшити обсяг постійних пасивів підприємства на 95010 тис. грн. за рахунок підвищення ефективності господарювання.

Реалізація запропонованих заходів дозволить сформувати оптимальну структуру балансу ПАТ «Житомирський маслозавод» та досягти оптимальних значень основних показників ліквідності підприємства.

Таким чином, представлені результати дослідження дозволяють фінансовим аналітикам робити обґрунтовані висновки щодо позитивних, припустимих та негативних тенденцій в структурі балансу лише за оцінкою наявних структурних зрушень і відхилень від граничних значень питомої ваги. Крім того, на основі нормативу структури балансу підприємства з'являється можливість встановлення нормативних граничних значень показників фінансового стану, розрахованих на основі даних балансового звіту, за якими вони відсутні в офіційно затверджених методиках.

Підтримуючи структуру агрегованого балансу в межах представлених нормативів, керівництво може бути впевненим в тому, що підприємство за результатами зовнішнього аналізу, проведеного його партнерами і контрагентами, є ліквідним, платоспроможним і фінансово стійким. Вихід за межі даних нормативних значень питомої ваги в валюті балансу будь-якого з

елементів активів чи пасивів супроводжуватиметься зниженням якості фінансового стану принаймні за одним з вказаних напрямів його оцінювання.

3.2 Бюджетування як напрям удосконалення системи управління платоспроможністю ПАТ «Житомирський маслозавод»

У літературі з фінансового менеджменту, можна зустріти різні підходи до визначення функцій бюджетування. Федчишина Н.М. розглядає їх у наступній комбінації:

- функція визначення потреби у фінансових ресурсах, необхідних для досягнення поставлених цілей окремими підрозділами підприємства;
- функція прогнозування (в бюджетах знаходять свій фінансовий вираз майбутні операції підприємства);
- функція координації (наявні та мобілізовані фінансові ресурси повинні спрямовуватися на досягнення цілей, визначених у стратегії розвитку підприємства);
- функція мотивації (виконання бюджетних показників є критерієм діяльності окремих осіб, структурних підрозділів тощо) [81].

Необхідною передумовою і складовою бюджетування є планування, яке, власне, й конкретизується в бюджетах. І хоча досить часто в літературних джерелах поняття «бюджетування» та «планування» вживаються як синоніми, їх слід розрізняти: бюджетування зорієнтоване в основному на фіксацію та координацію показників у короткостроковому періоді, а планування – на прогнозування шляхів і засобів досягнення поставлених цілей як у коротко-, так і довгостроковій перспективі. Фінансовий план виконує два основні завдання:

- по-перше, він є фінансовим прогнозом, який надає випереджаючу інформацію про розвиток грошових надходжень та видатків у майбутньому;
- по-друге, його можна розглядати як фінансовий бюджет, в якому відображаються задані показники.

Метою бюджетування на підприємстві є розробка бюджету прибутків і збитків підприємства на плановий період. Його показники становлять основу для формування планового балансу та звіту про рух грошових коштів.

Існує досить багато методів розрахунку планових бюджетних показників при формуванні бюджетів організації. Найпростішим із них вважається нормативний, що базується на системі науково-обґрунтованих, ринково-адекватних норм формування та використання ресурсів.

У літературі при розрахунку бюджетних показників пропонується також застосовувати динаміко-статистичний метод (екстраполяційний), який передбачає аналіз динаміки бюджетних показників у попередніх бюджетних періодах і перенесення тенденцій зміни тих чи інших характеристик об'єкта, що кількісно склалися в аналізованому періоді, на прогнозований період [60].

Запропонована на ПАТ «Житомирський маслозавод» схема бюджетування базується на екстраполяційному методі та поєднує у собі низку етапів та заходів, що мають бути виконані у встановлені строки.

Вихідним етапом розробки бюджетів є складання базового бюджету, в ролі якого зазвичай виступає бюджет реалізації продукції. Так, планування обсягів реалізації продукції ПАТ «Житомирський маслозавод» здійснено з урахуванням рекомендованого бюджетною резолюцією обсягу реалізації, а також розподілу виробництва основних видів продукції по місяцях у 2018 році (табл. 3.4).

На підставі з бюджету виручки від реалізації продукції складено план основного виробництва. Для його розробки було також взято до уваги необхідність створення страхового резерву готової продукції для забезпечення безперебійного процесу реалізації. Його величину підприємством визначено в розмірі 0,1% обсягу реалізації поточного періоду.

На підставі плану виробництва та калькуляції середньої собівартості 1 тони молочної продукції ПАТ «Житомирський маслозавод» нами розрахований бюджет витрат на виробництво (табл. 3.5).

Таблиця 3.4 – Бюджет виробництва і реалізації основної продукції ПАТ «Житомирський маслозавод» на 2018 рік

Показник	Місяць												Разом
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
Обсяг реалізації, тис. грн.	112823,1	126439,6	145891,9	165344,1	165344,1	175070,3	194522,5	204248,6	184796,4	175070,3	155618,0	140056,2	1945225
Плановий обсяг реалізації, тис. грн.	135387,7	151727,6	175070,3	198413,0	198413,0	210084,3	233427,0	245098,4	221755,7	210084,3	186741,6	168067,4	2334270,0
Залишок готової продукції на складі на початок періоду, тис.грн.	111735,0	13538,8	30345,5	52521,1	19841,3	19841,3	21008,4	23342,7	24509,8	22175,6	21008,4	18674,2	16806,7
Необхідний обсяг виробництва, тис. грн.	37191,4	168534,3	197245,8	165733,2	198413,0	211251,4	235761,3	246265,5	219421,4	208917,2	184407,3	166200,0	2122940,8
Залишок готової продукції на складі на кінець періоду, тис.грн.	13538,8	30345,5	52521,1	19841,3	19841,3	21008,4	23342,7	24509,8	22175,6	21008,4	18674,2	16806,7	194522,5
Чиста виручка від реалізації, тис. грн.	135387,7	151727,6	175070,3	198413,0	198413,0	210084,3	233427,0	245098,4	221755,7	210084,3	186741,6	168067,4	2334270,0

За домовленістю з постачальниками розрахунки за сировину здійснюються в обсязі 50% від її вартості придбаної по факту поставки, решта – з 30-денною відстрочкою платежу. Основні постачальники – це великі сільськогосподарські виробники більш ніж 50 постачальників з Київської, Житомирської, Чернігівської, Черкаської та Вінницької областей, які використовують нові технології, дотримуються санітарно гігієнічних норм, молоко яких відповідає вимогам ДСТУ та принципу взаємовигідних відносин з постачальниками ISO 9001.

Станом на початок планового періоду кредиторська заборгованість підприємства за відвантажену продукцію становила 204288 тис. грн. Графік розрахунків з постачальниками за сировину та матеріали подано в табл. 3.6.

Методика розробки плану надходжень за відвантажену продукцію є аналогічною до вищерозглянутої. ПАТ «Житомирський маслозавод» надає покупцям відстрочку платежів за реалізовану готову продукцію на 30 днів. Коефіцієнт інкасації дебіторської заборгованості становить 98%, резерв сумнівних дебіторських рахунків – 2%.

При цьому, основний обсяг продукції виробленої компанією реалізується на внутрішньому ринку та реалізується в основному торговими мережами «АТБ-Маркет», «Сільпо-Фуд», «Метро Кеш Енд Кері». Також, ПАТ «ЖИТОМИРСЬКИЙ МАСЛОЗАВОД» динамічно розвиває експортний напрям - у 2017 році компанія збільшила обсяг експорту на 50,7%. Таким чином, частка експорту в реалізації морозива ПАТ «Житомирський маслозавод» зросла з 4,9% до 7,5%. А географія поставок морозива під ТМ «Рудь» розширилася до двадцяти чотирьох країн [55].

Загальні надходження підприємства від основної операційної діяльності подано в табл. 3.7.

Одним із важливих етапів процесу складання системи оперативних бюджетів є планування прибутків та збитків на плановий період. Очікувані показники плану прибутків та збитків визначаються на підставі результатів усіх попередніх розрахунків.

Таблиця 3.5 – Бюджет витрат на виробництво продукції ПАТ «Житомирський маслозавод» на 2018 рік, тис.грн

Показник	Місяць												Разом
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
Змінні витрати	19860,2	89997,3	105329,3	88501,5	105952,5	112808,3	125896,5	131505,8	117171,0	111561,8	98473,5	88750,8	1195808,5
у тому числі:													
основні матеріали	5578,7	25280,1	29586,9	24860,0	29761,9	31687,7	35364,2	36939,8	32913,2	31337,6	27661,1	24930,0	335901,3
допоміжні матеріали	371,9	1685,3	1972,5	1657,3	1984,1	2112,5	2357,6	2462,7	2194,2	2089,2	1844,1	1662,0	22393,4
газ	3719,1	16853,4	19724,6	16573,3	19841,3	21125,1	23576,1	24626,5	21942,1	20891,7	18440,7	16620,0	223934,2
водо- та тепло-постачання	1487,7	6741,4	7889,8	6629,3	7936,5	8450,1	9430,5	9850,6	8776,9	8356,7	7376,3	6648,0	89573,7
електроенергія	1115,7	5056,0	5917,4	4972,0	5952,4	6337,5	7072,8	7388,0	6582,6	6267,5	5532,2	4986,0	67180,3
основна заробіт-на плата	5578,7	25280,1	29586,9	24860,0	29761,9	31687,7	35364,2	36939,8	32913,2	31337,6	27661,1	24930,0	335901,3
нарахування на заробітну плату	2008,3	9100,9	10651,3	8949,6	10714,3	11407,6	12731,1	13298,3	11848,8	11281,5	9958,0	8974,8	120924,5
Загальновиробнічі витрати	2707,8	3034,6	3501,4	3968,3	3968,3	4201,7	4668,5	4902,0	4435,1	4201,7	3734,8	3361,3	46685,4
Амортизація	4061,6	4551,8	5252,1	5952,4	5952,4	6302,5	7002,8	7353,0	6652,7	6302,5	5602,2	5042,0	70028,1
Виробнича собівартість	26629,6	97583,7	114082,8	98422,2	115873,2	123312,5	137567,9	143760,7	128258,8	122066,0	107810,6	97154,2	1312522,0
Адміністративні витрати	23342,7	23342,7	23342,7	23342,7	23342,7	23342,7	23342,7	23342,7	23342,7	23342,7	23342,7	23342,7	280112,4
Витрати на збут	6808,3	6808,3	6808,3	6808,3	6808,3	6808,3	6808,3	6808,3	6808,3	6808,3	6808,3	6808,3	81699,5
Інші операційні витрати	29178,4	29178,4	29178,4	29178,4	29178,4	29178,4	29178,4	29178,4	29178,4	29178,4	29178,4	29178,4	350140,5
Постійні витрати	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	711952,4
Загальні витрати	85959,0	156913,1	173412,1	157751,5	175202,5	182641,8	196897,2	203090,0	187588,2	181395,3	167140,0	156483,5	2024474,3

Таблиця 3.6 – Бюджет кредиторської заборгованості за сировину та матеріали ПАТ «Житомирський маслозавод» на 2018 рік, тис.грн

Показник	Місяць												Разом
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
Залишок кредиторської заборгованості на початок періоду	204288,0	149138,2	109523,4	32545,6	27346,0	32738,1	34856,5	38900,6	40633,8	36204,5	34471,3	30427,2	771073,2
Погашення заборгованості попереднього року	61286,4	61286,4	81715,2										204288,0
Грошові виплати за сировину та матеріали													
січень	6136,6												6136,6
лютий		33944,7											33944,7
березень			60353,7										60353,7
квітень				59891,5									59891,5
травень					60084,1								60084,1
червень						67594,6							67594,6
липень							73757,1						73757,1
серпень								79534,4					79534,4
вересень									76838,3				76838,3
жовтень										70675,9			70675,9
листопад											64898,5		64898,5
грудень												57850,2	57850,2
Разом	67423,0	95231,1	142068,9	59891,5	60084,1	67594,6	73757,1	79534,4	76838,3	70675,9	64898,5	57850,2	915847,8
Залишок кредиторської заборгованості на кінець періоду	149138,2	109523,4	32545,6	27346,0	32738,1	34856,5	38900,6	40633,8	36204,5	34471,3	30427,2	27423,0	594208,2

Таблиця 3.7 – Бюджет розрахунків з покупцями та замовниками за відвантажену продукцію ПАТ «Житомирський маслозавод» на 2018 рік, тис. грн

Показник	Місяць												Разом
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
Чиста виручка від реалізації, тис. грн.	135387,7	151727,6	175070,3	198413,0	198413,0	210084,3	233427,0	245098,4	221755,7	210084,3	186741,6	168067,4	2334270,0
Оплата продукції по факту постав-ки (90%)	121848,9	136554,8	157563,2	178571,7	178571,7	189075,9	210084,3	220588,5	199580,1	189075,9	168067,4	151260,7	2100843,0
Дебіторська заборгованість (10%):	13268,0	14869,3	17156,9	19444,5	19444,5	20588,3	22875,8	24019,6	21732,1	20588,3	18300,7	16470,6	228758,5
в тому числі:													0,0
погашається на 30 день (98%)	13002,6	14571,9	16813,7	19055,6	19055,6	20176,5	22418,3	23539,2	21297,4	20176,5	17934,7	16141,2	224183,3
Резерв сумнів-них боргів (2%)	265,4	297,4	343,1	388,9	388,9	411,8	457,5	480,4	434,6	411,8	366,0	329,4	4575,2
січень		13002,6											13002,6
лютий			14571,9										14571,9
березень				16813,7									16813,7
квітень					19055,6								19055,6
травень						19055,6							19055,6
червень							20176,5						20176,5
липень								22418,3					22418,3
серпень									23539,2				23539,2
вересень										21297,4			21297,4
жовтень											20176,5		20176,5
листопад												17934,7	17934,7
грудень													0,0
Разом	121848,9	149557,4	172135,1	195385,4	197627,2	208131,4	230260,8	243006,8	223119,3	210373,3	188243,9	169195,4	2308885,1

Необхідність складання цього бюджету зумовлена потребою перевірки системи бюджетів з точки зору прибутковості діяльності. За плановим звітом про прибутки та збитки можливо також оцінити розмір податку на прибуток, що, в свою чергу, знайде відображення в бюджеті руху грошових коштів.

План прибутків та збитків узагальнює дані оперативних бюджетів (табл. 3.8). Для розрахунку оподаткованого та чистого прибутку ПАТ «Житомирський маслозавод» показники нарахованих до сплати процентів за кредитами не враховувалися через відсутність необхідних для проведення розрахунків даних.

Якість розроблених фінансових планів характеризується рівнем відповідності планових показників вимогам щодо оптимального використання грошових потоків та раціональної структури їх розподілу. Якість отриманих у процесі бюджетування планових фінансових показників діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод» на 2018 рік нами визначено шляхом їх порівняння з фактичними показниками фінансово-господарської діяльності підприємства (табл. 3.9).

Таблиця 3.9 – Фактичні і прогностні показники діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод» на 2018 рік

Показник	2017 рік	2018 рік (прогноз)	Темп приросту, %
Обсяг виробленої продукції, робіт, послуг у діючих цінах (без ПДВ, акцизу), тис.грн.	2016793,7	2122940,8	5,3
Обсяг реалізованої продукції, робіт, послуг у діючих цінах (без ПДВ, акцизів), тис.грн	1945225,0	2334270,0	20,0
Прибуток від звичайної діяльності до оподаткування, тис.грн.	152156,0	261117,2	71,6
Обсяг прибутку, який припадає на 1 грн. товарної продукції, грн.	0,08	0,12	63,0
Відношення дебіторської заборгованості до кредиторської	2,26	1,09	-51,6
Середньорічна вартість запасів готової продукції, тис. грн.	91742,0	64270,9	-29,9
Питома вага запасів продукції у загальному обсязі виробництва, %	4,55	3,03	-33,4
Питома вага витрат на оплату праці штатних працівників у загальному обсязі виробництва, %	31,10	15,82	-49,1
Коефіцієнт попиту на продукцію	0,96	1,10	14,0

Таблиця 3.8 – План прибутків і збитків ПАТ «Житомирський маслозавод» на 2018 рік, тис. грн

Показник	Місяць												Разом
	січень	лютий	березень	квітень	травень	червень	липень	серпень	вересень	жовтень	листопад	грудень	
Чиста виручка від реалізації, тис. грн.	135387,7	151727,6	175070,3	198413,0	198413,0	210084,3	233427,0	245098,4	221755,7	210084,3	186741,6	168067,4	2334270,0
Постійні витрати	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	59329,4	711952,4
Загальні витрати	85959,0	156913,1	173412,1	157751,5	175202,5	182641,8	196897,2	203090,0	187588,2	181395,3	167140,0	156483,5	2024474,3
Фінансовий результат від операційної діяльності, тис. грн.	49428,7	-5185,5	1658,1	40661,4	23210,4	27442,5	36529,8	42008,3	34167,5	28689,0	19601,6	11583,9	309795,7
Фінансовий результат від фінансової та інвестиційної діяльності, тис. грн.	-4056,5	-4056,5	-4056,5	-4056,5	-4056,5	-4056,5	-4056,5	-4056,5	-4056,5	-4056,5	-4056,5	-4056,5	-48678,5
Фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування тис. грн.	45372,2	-9242,0	-2398,4	36604,9	19153,9	23385,9	32473,2	37951,8	30110,9	24632,4	15545,1	7527,4	261117,2
Податок на прибуток	8167,0	-1663,6	-431,7	6588,9	3447,7	4209,5	5845,2	6831,3	5420,0	4433,8	2798,1	1354,9	47001,1
Чистий фінансовий результат, тис.грн	37205,2	-7578,5	-1966,7	30016,0	15706,2	19176,5	26628,0	31120,4	24691,0	20198,6	12747,0	6172,4	214116,1

За даними табл. 3.9, виконання планових бюджетів на 2018 рік передбачає можливість підприємства збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції відповідно на 5,3 та 20,0%, залишаючись фактично в межах прибуткової зони функціонування, адже чистий фінансовий результат очікується у розмірі 214116,1 тис. грн., що підтверджується прогнозними розрахунками, отриманими в процесі бюджетування.

Таким чином, впровадження технології бюджетування на ПАТ «Житомирський маслозавод» сприятиме забезпеченню більш високого рівня планування на підприємстві. Запровадження на підприємстві бюджетування підвищить ефективність управління фінансами. Однак йому притаманні методичні та організаційні недоліки, що обмежують можливості його застосування. Серед них ускладнення, зумовлені відсутністю відповідної системи інформаційного забезпечення та недостатньою професійною підготовленістю працівників до виконання практичних завдань в процесі планування, певною неузгодженістю дій різних структурних підрозділів.

Слід зауважити, що науково-обґрунтований прогноз і детально розроблений план дають змогу досягти бажаних результатів, забезпечити достатність фінансових ресурсів для розширеного відтворення за умови впровадження системи контролю, яка дає можливість реагувати на зміни в обігу фінансових потоків та своєчасно вносити корективи в планові розрахунки для досягнення бажаного рівня прибутковості та збереження припустимого рівня платоспроможності.

Систематичний аналіз відхилень фактичних фінансових показників діяльності структурних підрозділів від планових є інформаційною базою для розроблення заходів, спрямованих на зміну способу виконання фінансового плану та перевірку обґрунтованості вихідних положень. Однак його використання недостатньо для запобігання розвитку негативних факторів протягом місяця. Тому погоджуємося з думкою фахівців, які обґрунтовують необхідність проводити оперативний контроль результатів операційної діяльності підприємства щотижня, а у випадку багатомісячного

виробництва та наявності значної кількості видів економічної діяльності – подекадно.

Система контролю за рухом фінансових потоків має поєднувати такі елементи:

- функції організаційних підрозділів;
- центри відповідальності за виконанням планових показників;
- схеми руху інформаційних потоків про зміни фінансових потоків для прийняття управлінських рішень щодо корегування планових показників;
- фактори, що впливають на обсяг, швидкість і термін руху фінансових потоків.

Оперативність системи контролю забезпечується завдяки реалізації організаційних засад, які відповідають процесу розробки планових показників. Головним критерієм ефективності запропонованої системи контролю є розмір заощаджених фінансових ресурсів у результаті виникнення негативних відхилень.

Основними задачами системи контролю є:

- виявлення і класифікація факторів, які впливають на зміну планових показників;
- встановлення причинно-наслідкових зв'язків впливу факторів на планові показники підприємства;
- закріплення факторів за центрами відповідальності;
- визначення джерела і характеру представлення інформації про зміни планових показників.

Об'єктами контролю виступають планові показники обсягів вхідних та вихідних фінансових потоків підприємства. При здійсненні процесу контролю застосовуються такі основні принципи:

- вірогідність оцінки і повнота відображення вхідних та вихідних фінансових потоків фінансово-господарських операцій;
- оптимальність планування технологічного маршруту і собівартості випуску продукції;

- єдність контрольної та планової документації (відповідність контрольних показників статтям фінансового плану);
- збалансованість коректування дохідної і видаткової частин фінансового плану підприємства.

Аналіз відхилень фактичних показників діяльності структурного підрозділу від запланованого рівня та з'ясування причин цих відхилень – постійний і трудомісткий процес, тривалість якого може бути значно довшою за контрольний період. У зв'язку з цим, для спрощення та оптимізації цього процесу факторів впливу на динаміку фінансових потоків необхідно класифікувати за періодом їх виникнення, видами фінансових потоків та за сферою утворення, що дає можливість у разі необхідності сконцентрувати увагу керівництва на русі окремих фінансових потоків (табл. 3.10).

Таблиця 3.10 – Класифікація факторів, які впливають на заплановані показники обсягу, швидкості й терміну руху фінансових потоків ПАТ «Житомирський маслозавод»

Фактор	Класифікаційна ознака							
	Період виникнення			За впливом на фінансові потоки			За сферою утворення	
	опера- тивні	місячні	квар- тальні	Вхідні	вихідні		внутрішні	зовнішні
					змінні	постійні		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Зміна попиту на продукцію	+			+	+			+
2. Зміна цін на сировину та інші матеріальні витрати	+			+	+			+
3. Порушення термінів повернення дебіторської заборгованості	+			+			+	
4. Зміна каналу збуту	+			+	+	+	+	
5. Дотримання умов транспортування	+	+				+		+

Згідно наведеною у табл. 3.10 класифікацією до оперативних факторів, контроль яких необхідно здійснювати систематично, відносяться такі:

1) зміна обсягу попиту на продукцію, від чого залежить розмір багатьох вхідних і вихідних фінансових потоків. Зниження обсягу відвантаженої продукції, призведе до утворення складських запасів, реалізація яких в подальшому виявиться неможливою. Навіть за умови використання авансових розрахунків несвоєчасне реагування на виникнення зазначеного фактора вплине на здійснення невиправданих витрат на оплату праці, за енергоносії та інші змінні витрати.

Моніторинг стану молочної галузі для України дозволяє стверджувати що виготовлена в Україні молочна продукція користується попитом не тільки на вітчизняному ринку, але й на закордонному. За підсумками 2017 року Україна поставила молочних продуктів на зовнішні ринки на суму \$225,6 млн, що на 73,2% більше, аніж за 2016 рік [63].

Незважаючи на позитивну динаміку розвитку галузі та попит на молочну продукцію щороку в країні поступово зменшується виробництво молочної продукції в господарствах населення, а потенціал розвитку фермерських господарств залишається нереалізованим. Отже, у створенні та розвитку ринку молока й молочних продуктів важливим чинником виступає формування попиту, який визначається рівнем споживання цього виду продукції та балансом попиту та пропозиції молока та молокопродуктів (у перерахунку на молоко, тис. тонн), наведено в табл. 3.11.

Як свідчать дані таблиці 3.10 споживання молока та молочних продуктів в Україні на душу населення за 2017 рік скоротилося на 9,98% порівняно з 2016 роком, і складає в середньому по країні 188,5 кг за рік, це значно менше від раціональної науково обґрунтованої річної норми споживання в розмірі 350–380 кг і становить лише 53,9 % від норми [63].

Таблиця 3.11 – Баланс попиту і пропозиції молока та молокопродуктів за період 2015-2017 рр. (у перерахунку на молоко, тис. тонн) [63]

Показник	2015 рік	2016 рік	2017 рік	Темп приросту, %	
				2016 рік до 2015 року	2017 рік до 2016 року
Попит на продукцію	10759	10489	10459	-2,51	-0,29
Внутрішнього ринку	10114	10042	9618	-0,71	-4,22
Зовнішнього ринку (експорт)	482	447	841	-7,26	88,14
Пропозиція продукції	10759	10489	10459	-2,51	-0,29
Внутрішнього ринку	10682	10387	10329	-2,76	-0,56
Зовнішнього ринку (імпорт)	77	102	130	32,47	27,45
Споживання на особу, кг за рік	209,4	209,4	188,5	0,00	-9,98

Спад споживання молочних продуктів населенням України взаємозалежне із зменшенням населення України (рис. 3.1), особливо зменшення кількості працездатного населення, зростанням цін, за рахунок зниження індексу поточної купівельної спроможності громадян України на 4,5 пункти – до 92,9 балів, що означає погіршення поточної економічної спроможності українця.

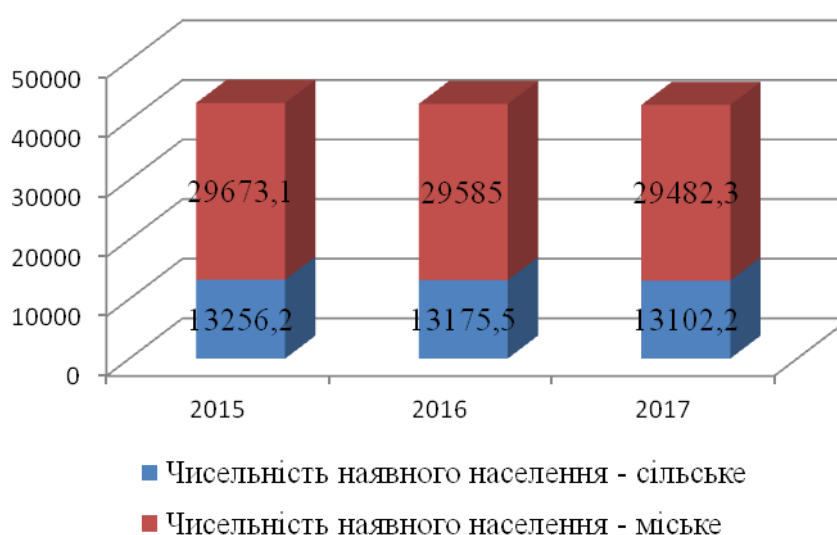

Рисунок 3.1 - Динаміка населення України за період 2015-2017 рр., тис. осіб [75]

2) зміна цін на сировину та інші матеріальні витрати пов'язана із ринковою кон'юнктурою і не піддається управлінню з боку підприємства. При цьому непропорційне зростання цін на закупівлю молока від сільських господарств та аграрних підприємств призводить до зниження рентабельності виробництва, а в окремих випадках до зриву договірних контрактів.

Вартість закупівлі сировини, матеріалів і комплектуючих виробів повинна враховуватися при формуванні ціни випуску виробу та відображатися в рамках укладання контракту із споживачем. Однак постійний моніторинг цін необхідний для калькулювання витрат підприємства та попередження замовників про зміну відпускну ціни.

Ціни на закупівлю молока від сільських господарств та аграрних підприємств мають тенденцію до щорічного зростання і на початку 2018 року становлять 8,03 за літр молока [71].

3) термін повернення дебіторської заборгованості залежить від ділової активності підприємства, порушення якого призводить до дефіциту фінансових потоків. В свою чергу, недостатність фінансових ресурсів веде до неритмічності закупівлі матеріалів і здійснення власних зобов'язань, що призводить до виникнення невиробничих витрат;

4) вибір каналу збуту продукції ПАТ «Житомирський маслозавод» безпосередньо впливає на фінансові показники аналізованого підприємства.

Основна частина збуту молочної продукції товариства здійснюється на території України. Товариство має такі канали збуту:

- нульовий: ПАТ «Житомирський маслозавод» фірмові магазини – кінцевий споживач;
- дворівневий: ПАТ «Житомирський маслозавод» – оптовий торговець – роздрібний торговець – кінцевий споживач;
- трирівневий: ПАТ «Житомирський маслозавод» – дистриб'ютор – оптовий торговець – роздрібний торговець – кінцевий споживач.

Основними оптовими торговцями (споживачі першого рівня) є такі торгові мережі: METRO, АТБ, ФОЗЗІ, Ашан, NOVU.

5) від дотримання умов транспортування залежить як своєчасне виконання договірних умов, так і собівартість виготовлення готової продукції. Даний фактор залежить від управління логістичними витратами підприємства та впливає на розмір вхідних і вихідних фінансових потоків.

Молочна продукція вимагає дотримання особливих умов транспортування, адже дані продукти входять у категорію швидкопсувних, тому перевезення молочних продуктів вимагає дотримання певного температурного режиму.

Транспортування молокопродукції ПАТ «Житомирський маслозавод» здійснюється автотранспортом обладнаним холодильними настановами (рефрижераторами).

Доставка продукції відбувається в сотні точок в Україні, так і закордон. Для автоперевезення молока в рідкому вигляді використовуються спеціальні молочні автоцистерни, а перевезення в упакованому вигляді (пакети, пляшки тощо.), а також у вигляді фасованих молочних продуктів (сметана, сир) ввозяться в ізотермічних фургонах.

Власної автомобільної бази підприємство не має. Транспортування здійснюється за рахунок тендерних умов із перевізниками.

Приведені класифікаційні ознаки дають підставу для коригування відповідних статей фінансових планів. Так, облік факторів, які пов'язані із напрямком руху фінансових потоків, дозволяють балансувати розміром надходжень і видатків підприємства. Деталізація їх за видами витрат дозволяє визначити ступінь зміни порогу рентабельності та фінансові потоки, які можуть бути скоректовані без негативного впливу на розмір обсягу виробництва продукції. Внутрішні фактори, на відміну від зовнішніх, залежать від ефективності існуючої системи управління фінансовими потоками підприємства. Їх негативних наслідків можна уникнути завдяки

впровадженню мотиваційних заходів у процесі виконання планових показників.

Допустимим відхиленням фактичних показників є $\pm 5 \div 10\%$ від запланованого рівня. Перевищення нормативного діапазону характеризує неефективне планування, неритмічність виконання замовлення. Порушення технологічного маршруту обробки продукції створює умови для нераціонального використання потужностей, що веде до невиробничих втрат, подорожчання продукції і, як наслідок, зниження чистого прибутку. Виконання запланованого обсягу виробництва у вартісному та кількісному вираженні повинно бути приблизно однаковим. В іншому випадку це свідчитиме про збільшення собівартості робіт, що впливає на зниження рівня рентабельності.

Вищевикладені концептуальні засади системи контролю за обігом фінансових потоків дозволяють оперативно накопичувати інформацію про фінансові потоки підприємства, здійснювати аналіз їх відхилень від запланованого рівня та впливати на загальні результати діяльності. Щотижневий контроль ключових показників дозволяє скоординувати зусилля всіх служб, підрозділів на виконання встановлених завдань, своєчасно реагувати на вплив зовнішніх і внутрішніх факторів та запобігати утворенню непередбачених відтоків капіталу. Комплексна реалізація заходів щодо здійснення управління фінансовими потоками дозволить оптимізувати рух і збалансувати розподіл фінансових ресурсів для отримання максимального прибутку та збереження сприятливого рівня платоспроможності.

Висновки за розділом 3

1. Проведено оцінку балансу ПАТ «Житомирський маслозавод» на предмет відповідності його умовам оптимальності за критерієм ліквідності і

платоспроможності, розроблено оптимальний баланс для даного підприємства та система заходів щодо його досягнення. З метою оптимізації балансу підприємства нами пропонується: провести рефінансування поточної дебіторської заборгованості в обсязі 180961 тис. грн., вивільненні кошти якої спрямувати на погашення кредиторської заборгованості та інвестувати у створення додаткових запасів в межах необхідних для забезпечення нарощення обсягу виробництва і реалізації продукції маслозаводу; збільшити обсяг постійних пасивів підприємства на 95010 тис. грн. за рахунок підвищення ефективності господарювання.

Реалізація запропонованих заходів дозволить сформувати оптимальну структуру балансу ПАТ «Житомирський маслозавод» та досягти оптимальних значень основних показників ліквідності підприємства.

2. Обґрунтовано доцільність впровадження процесу бюджетування на ПАТ «Житомирський маслозавод». Виконання планових бюджетів на 2018 рік (табл.3.4 – 3.8) передбачає можливість підприємства збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції відповідно на 5,3 та 20,0%, залишаючись фактично в межах прибуткової зони функціонування, адже чистий фінансовий результат очікується у розмірі 214116,1 тис. грн., що підтверджується прогностичними розрахунками, отриманими в процесі бюджетування. Впровадження технології бюджетування на ПАТ «Житомирський маслозавод» сприятиме забезпеченню більш високого рівня фінансового планування на підприємстві.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано авторський підхід до вирішення наукового завдання, який спрямований на удосконалення системи управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства. Отримані у ході дослідження результати дають змогу зробити наступні висновки:

1. Проведено системне дослідження сутності ліквідності і платоспроможності підприємства, їх взаємозв'язку з іншими характеристиками фінансового стану, визначено роль та значення ліквідності і платоспроможності в забезпеченні нормального функціонування суб'єктів господарювання в довгостроковій та короткостроковій перспективі. Проведений аналіз дозволив сформулювати таку уточнену та доповнену дефініцію досліджуваного поняття: платоспроможність – здатність підприємства виконувати свої короткострокові зобов'язання й забезпечувати погашення довгострокових зобов'язань, в частині, що стануть короткостроковими в наступному звітному періоді, у повному обсязі й у визначений термін за рахунок наявних та отриманих від реалізації активів грошових коштів за умови збереження безперервності виробничої діяльності.

2. Досліджено та узагальнено теоретичні підходи до управління ліквідністю і платоспроможністю підприємства на основі застосування принципів системності та комплексності, що дозволяють формувати цілісну політику управління даною складовою фінансового стану як невід'ємного елементу фінансового менеджменту підприємства, пов'язаного з іншими причинно-наслідковими зв'язками. При цьому досліджено завдання, принципи, методи та інструменти управління ліквідністю і платоспроможністю в розрізі трьох базових його складових: управління перспективною платоспроможністю,

управління поточною платоспроможністю (ліквідністю) та управління абсолютною платоспроможністю.

3. У роботі представлено загальний огляд нормативних та авторських підходів щодо методики аналізу ліквідності і платоспроможності підприємства. На основі їх узагальнення запропоновано розширену систему показників оцінки платоспроможності підприємства, яка, на нашу думку, дозволить здійснити розгорнутий аналіз платоспроможності підприємства, виявляти причини її зміни в часі, своєчасно вжити відповідні заходи для покращення фінансового стану. Показники аналізу платоспроможності згруповані за видами платоспроможності (миттєва, поточна, перспективна) та розподілені за своєю значимістю в отриманні об'єктивної оцінки платоспроможності на дві групи – основні та допоміжні.

4. Узагальнення результатів дослідження ринкової потужності ПАТ «Житомирський маслозавод» на ринку України у порівнянні з конкурентами вказує на лідерську позицію компанії. За критерій для побудови відповідних рейтингів було обрано обсяг виручки від реалізації товарів, робіт, послуг. Встановлено, що станом на кінець 2018 року, за оцінками експертів YouControl, ПАТ «Житомирський маслозавод» посідав 103 місце серед підприємств переробної промисловості та 5 місце серед підприємств-виробників харчових продуктів.

Експрес-аналіз фінансового стану ПАТ «Житомирський маслозавод» за 2015-2017 роки, здійснений методом коефіцієнтів, дозволив виявити певні ознаки незадовільного фінансового стану підприємства. Зокрема, збільшення залишку дебіторської заборгованості вказує на погіршення якісних характеристик фінансового стану через відволікання коштів підприємства з обороту; використання для формування оборотних активів довгострокових позик свідчить про підвищення рівня залежності від зовнішніх джерел фінансування, що негативно впливає на рівень платоспроможності та ліквідності ПАТ «Житомирський маслозавод».

Акцентовано увагу на недостатності обсягу власних вільних оборотних

активів, внаслідок чого для забезпечення прибуткової виробничої діяльності ПАТ «Житомирський маслозавод» користується, в тому числі, й залученими, зокрема кредитними ресурсами.

5. У ході проведеного дослідження фінансового стану ПАТ «Житомирський маслозавод» з точки зору ліквідності оборотних активів встановлено, що протягом 2015-2017 років він характеризується як нормальний, тобто підприємство забезпечене стабільними джерелами фінансування поточної фінансово-господарської діяльності.

У той же час баланс маслозаводу не є ліквідним. Оскільки спостерігається нестача найбільш ліквідних активів для покриття найбільш термінових зобов'язань на кінець 2015 року у сумі 63679 тис.грн., на кінець 2016 року – 86196 тис.грн., а на кінець 2017 року – 207472 тис.грн. Постійні пасиви станом на кінець звітного періоду не перекривають вартість групи активів з найнижчим ступенем ліквідності.

Коефіцієнтний аналіз ліквідності дає підстави стверджувати, що підприємство відчуває недостатність оборотних активів. Майже всі часткові коефіцієнти ліквідності значно нижчі за прийняті у вітчизняній практиці фінансового аналізу нормативні значення. Так, станом на кінець 2017 року маслозавод може погасити негайно лише 1,6%, а за рахунок дебіторської заборгованості товариство - лише 57,5% поточних зобов'язань.

Аналогічну динаміку має і показник загального рівня платоспроможності. Зокрема, у 2017 році значення коефіцієнту знизилося майже вдвічі і не відповідало встановленим нормативам.

6. З метою формалізації взаємозв'язку між короткостроковою та довгостроковою платоспроможністю в дипломній роботі проведено регресійне моделювання залежності показників поточної платоспроможності від коефіцієнтів перспективної платоспроможності. Розроблені моделі можна використовувати для прогнозування очікуваних значень показників загальної та термінової платоспроможності, а також для оцінки впливу запланованих заходів щодо зміни структури капіталу (залучення додаткових власних або

позикових джерел фінансування) на платоспроможність, що дозволить приймати обґрунтовані та оптимальні управлінські рішення щодо зміни структури капіталу.

7. У дипломній роботі представлено модель оптимізації структури балансу ліквідного, платоспроможного та фінансово стійкого підприємства, всі відносні показники оцінки якого відповідають нормативним значенням, орієнтуючись на яку фінансові менеджери можуть приймати рішення щодо доцільності нарощення або скорочення тих або інших складових активів та пасивів.

Проведено оцінку балансу ПАТ «Житомирський маслозавод» на предмет відповідності його умовам оптимальності за критерієм ліквідності і платоспроможності, розроблено оптимальний баланс для даного підприємства та запропоновано систему заходів щодо його досягнення.

8. Обґрунтовано доцільність впровадження процесу бюджетування на ПАТ «Житомирський маслозавод». Виконання побудованих бюджетів на 2018 рік (табл.3.4 – 3.8) доводить економічні можливості підприємства збільшити обсяги виробництва та реалізації продукції відповідно на 5,3 та 20,0% та досягнути 214116,1 тис. грн. чистого фінансового результату.

На основі проведеного аналізу молочної галузі України та зовнішнього середовища ПАТ «Житомирський маслозавод» виявлені основні зовнішні ризики, які можуть впливати на рівень платоспроможності аналізованого підприємства. Зокрема, акцентовано увагу на вплив таких факторів, як зміна попиту на продукцію; зміна цін на сировину та інші матеріальні витрати; порушення термінів повернення дебіторської заборгованості; зміна каналу збуту; порушення умов транспортування.

Деталізація виявлених факторів впливу за видами витрат дозволяє визначити ступінь зміни порогу рентабельності та фінансові потоки, які можуть бути скоректовані без негативного впливу на розмір обсягу виробництва продукції.